Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 13 МАРТ, 1979 ШУ. ● № 31 (8007). ● Мах 2 кепиг.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ДЕПУТАТАЛЛА ХАРЖАРАХ ДОЛА УДОСТОВЕРЕНИ Л. И. БРЕЖНЕВНА ДIАДАЛАР

СССР Лакхехьарчи Советe хиннача харжамеша хьалхара советски общества цхьаьнакхетар шийна чохь гойтуш долу политически цхьалла гIо, вай Даьхен деррига къаьмнийн народнестийн вежарашна доьчу доттагIалла сийлахь-боккха ниц, болхлой класс, колхозни ахархой, халкъа интеллигенци ленински партена гонахь айхха кхотабелла хилар.

11 марта Кремле иттаза гIа хиллачу СССР Лакхехьарча Советe депутаталла харжарах дола удостоверени КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела коьчоста Леонид Ильич Брежневна.

Удостоверени дIаделар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советe харжамаш дара йолчу Бауманский харжамий округа окружной харжамий комиссе председатела В. И. Семешкина.

СССР Лакхехьарча Совета депутаталла харжарах дола удостоверени ше дIаэцна, вевзаш Л. И. Брежнева шен тIаьхьа гIо баран тIаьхьа столица Бауманский округан харжархошка, республикера москвичашта пачхьалкхан Iедала лакхехьарча органа депутаталла харжа хила шийна сий дарах а шайх тешам боларах а.

Л. И. Брежнева хьахийна ше дIахо а сийлахь-боккхачу Ленина гIуллакха, Коммунистически парте идеалашта, советски халкъа, коммунизма гIуллакха тешаме гIуллакх деш хурга. СССР Лакхехьарча Советe дIа харжамаш, бехкалдаьккхар цо, — партенен халкъан юкъера хIарбоаца буьйсам къьсте хьакьоккхар. Из вай къахьочу гIертачуьнгахьа — коммунизмагахьа вай дIахьалхашьхьа ахара лард я.

Удостоверени дIалуча хана цига бар КПСС ЦК Политбюро член, КПСС МГК хьалхара секретарь В. В. Гришин, г. Москван парте Бауманский райкома хьалхара секретарь С. А. Купреев.

(ТАСС).

ШЕРАГIА ЙОАРЖАЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ЯХЬ!

Субботникага — кийчлуш

Кхыча деношкарчул дикагIа

Республикерча предприятешта юкъе хьалхарчарца хьалдаьцар ленински коммунистически субботник дара москвичаша дIадоладаь дика гIулакх Грозненски № 4 йолча маьхка завода коллективо. 21 апреле балха ораваргва 150 саг, царех кхоалагIдола дакъа шоай балха моттигашка къахьегаш хургба, вожаш гIона дола балхаш деш предприяте коа, гонахьарча моттигашка лостам беши хургба.

Коммунистически субботник долча дийнахь предприяте коллективо лаьрхIад 9 эзар сома маьха маькха - булочни наделеш арахеца, уж хул кхыча деношка арахецачул 500 сома маьха дукхагIа.

С. Нунаев керте латтача заводе дикачIа лоархIаш йолча бригадо дош деннад кхыча деношкарчул дукха дикагIа къа а хьегаш, ше мел кийчъю продукци тIехдика яре ца хилийта.

* * *

Культуры министерства ремонтно - производственни комбината болхлоша, инженерно-технически балхахоша, гIуллакхерча наха цхьание санна массане а коммунистически субботнике балха арабовла лаьрхIад. 21 апреле цар хьадергда 160 кресло. Шоаш даьккха 248 сом алапи пятилетка фонда юкъедахьа лаьрхIад.

* * *

В. И. Ленин ваь 109 шу дузача цIей сийна Ерригсоюзни коммунистически субботник дара москвичаша дIайолаяь инициатива чIоагIа раьза хина хьаллаьцай Нохч-ГIалгIай гIишлон управленеда чуйоагIача гIишлошъеча механизаци яра йолча управлене коллективо.

Коммунистически субботнике дакъа лоацаш хургва 660 саг, царех 740 саг шоай балха моттигашка къахьегаш хургва, вожаш предприяте коа а гонахьарча моттигашка а лостам беш хургбо.

Къахьегама цIей долча дийнахьа гIишлошъеча механизаци еш 15 эзар сома маьха балхаш дергда управлене болхлоша. Шоаш даьккха ши эзар сом алапи иттлагIча пятилетка фонда юкъехьоргда цар.

* * *

Ленински коммунистически субботник дара Москверча къахьегамхоша дIайолаяь инициатива къоабальяь хьал а лаьца, кхыча деношкарчул хьинарегIа къахьега лаьрхIад «Ремстройтреста» ремонтно-гIишлон управлене коллективо. ЦаI-ах бIаь саг хургва коммунистически субботнике дакъа лоацаш, царех 110 соагIа вар къахьегама вахте латташ хургва.

«Цlеча шоатдийнахьа» 4300 сома маьха гIишлон - монтажни балхаш де лаьрхIад управлене коллективо. Пятилетка фонда юкъехьоргда цо 850 сом алапи.

Ф. МАЯКОВСКИЙ.

Тахан а бIаьстан-кхашкара балхаш дIадоладе кийча ба Назрановски района совхоза-техникума механизатораш. План кхоачаш я еш, оттаьча графикаш тIе, ерриге тракторийи тIехьадовза инвентари кийчох мугIаре дIаоттаьнй цар. ХIанз хьоттам оттарга хьежаш ба уж.

СУРТА ТIА: № 3 йолча тракторни бригада бригадир Ильсов Салман, трактористаш Талдиев Османи Талдиев Султани кийчох мугIаре латтача техникага хьожаш ба.

И. ПЛИЕВА сурт.

ХIАРА IАТТАГАРА — 3200 КИЛОГРАММ ШУРА

Толамца дIадоладаьд иттлагIча пятилетка диълагIа шу Грозненски района «Юбилейный» совхоза хьайбаш леладераша. ДIабахача шин бетта 50 тонн шурен 8 тонн дулхи дIаденнад цар. Хьалхарча квартала планах 70 тонн шурен 8 тонн дулхи долча. Март бутт чакхбаладехьа, хьалхарча квартала план тIеххоачаш я еш, укх а 40 тонн шурен 4 тонн дулхи дIадала лаьрхIад хьайбаш леладераша.

ЛерхIар чакхдаккха ерригаа торонаш я боахаде. Иштта, цхьан шерах ах шерах хьайбаш кхаба кхоачам болаш доакъаре йоккха опыт йола специалисташ ба. Цу гIуллакхаш вIаштIехьдовлийт агротехнически бокъонаш дIадеххача тайпара хьайбашта Iуна да а, дика хьокхамаш гойта а. Дийнахьа хIара Iатто юкъера лаьрхIача 8.5 килограмм шура лу хIанз.

Уж толамаш доахача доккха дакъа лоац доярка Кокалчова Прасковьяс. Хажбахмадова Закията. ДIабахача шин бетта хIара Iаттагара 500 килограмм гаргга шура яьккхай царех хIаранс, план 275 мара йоацача.

Дояркашта дика хьокхамаш гойташ къахьега ковкъостал ду бежа Iуна Шамиев Индербек Дагаев Iабден. Оттаьча хадал тIехье да бувлаш рационагIа доагIа доакъар дIалу цар хьайбашта. Иштта шоай декхар лертIа кхоачашду кхыболча ферма болхлоша а.

— Укх шера хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 3200 килограмм шура яккха чIоагIо яьй оаха. — йоах совхоза директора Х. Витуцева.

М. ЦУРОВ.

ФЕРМАШКАРА ХЬАЛАШ

ХА ЙОАЦАШ ХIАМА ДАЦ ОАЛ

ДIадахача шера пачхьалкхенга дулхи шурен йохнара план халла кхоачашйир «Назрановский» совхоза коллективо. Кхоачашйир. ТIаккха мишта?

Боахаме дукхьаа лаьцал совгIа дола зе цхьа миллиони 762 эзари сом хилар. Зе хилар дукхагIа долча даькъе кьайбай боахаме. Бахьанаш дукха да, церех керттера дир да болх лерттIа вIаштIехьа ца баккхар.

Шоашта хьалхашна этта хьал тоаде йиш йоацаш, вох кхы хIама хургдоацаш сина, сатийна Iохайша совхоза култалхой багIалга вIаштIехьдац. Ца хьалча дIалоц тIулакх тоадаре массадола хIама долаш да — тайп-тайпара доакъар, дика болхлой. Доаханна лерттIа гIуллакх дара режим, оттаь ден распорядок лораергйолаш, производствера общественни гIулакх дег тIара кхоачашден дай бац укхане.

Аьлти-Юртара шурий - товарни ферма совхозе йоккхагIъар я. Ахансл совгIа детташ дола доахан укхаза да. Цхьан хана районе жеттел, республике а цIи хеза, массадолча хьокхамашца хьалха латташ яр из ферма. Цхьа бахьан доацаш дац районе эггара хьалхара Социалистически Къахьегама Турпал яха сий дола цIи ший хана цу ферме болх баьча доярана Барахоева Лемкайна енна хилар а.

Таханара хьал дукха уйлаш чуйоссаеш да. Хеталу, укхаза цхьаккха а саг цхьаннa а хIаманна бехктохкаме воацаш санна. Укх даьсса цеташ а дац. Укх деношка цу ферме хилар тхо.

Долалушшехьа ала безам ба: атта дацар доахан чудолча помещенешка дIаинхача — гобаьккха, саг тIехварговаццаш, хоттеи кхои латт укхаза. Доахан мукъа лелаш йола моттигаш а яц кхы дикагIча хьале — когаш къайладаллалца хоттийлеш нхолеш доахк уж.

БIарг белалуш сурт дац хьайбеш чудоахнача моттигашка а. Кизгаш дехача сIолла, хIаьта ехача цаIарех чухьекхачо миxо сивоаякаш а деш, дашаш латтача лай ладар а чуухаш латт кхийш. Цул совгIа транспортер кагъенна, дIа а ца доакаш кIираш доахаш латта кхо бIаргедаьча кхетиде хала дац, малагIча хьалашка болх бу дояркашa а кхыча доахан леладераша а.

— Тахан берда бахьаргба аьннадар, хIанз делкъел тIехье хьаккхьачай, барда бенабац, — яхаш доккха са доах доярка Алижанова Маяс. — ХIаьта иштта этта гIулакх, боарамагIа лоарIташ а да, бакъда, хIана лоархI-м хац сона.

— Оаха фу дергда, тхоашка култалхоша аьннар дича тхо даьннад, — йоах ферма заведующе Солсанов Iисаси зоотехника Килоев Ахсамси.

Бехк шийна дIатIаэцаш цхьанникха а саг вац ферме. Цхьанца бахьанаш лех хIаранс, кхыбараш бехке бе гIертам. цхьабакъда, бехке волчуп цIи яккхац. Цудухьа да Аьлти-Юртарча фермa таханара сурт кхыметтел цу фермаца гIулакх доацачун а дог лазадоаккхаш.

Фермерча цхьаккха доярхана хац, коллективa дараш жеттел, ший декхар а малагIа да. Хьалха латта доярхаш дентара денга кIезиглуш, тIехьабусараш дукхагIа ша, тIехьабусараш дукхагIа хулаши латт дIадахача шераца нийсдича. Масала, Машиева Маякс шин бетта план кхоалагIа дакъа мара кхоачашдьяьц. Укжаморташ кхы а тIакхийттаб. Ферма ерригача коллективо баь болх ба шин бетта план кхоачашъяра 4 тонн шура а зашаш. План кхоачашъяьхн ерригача совхозо а.

Цхьаькха а да черкал ца дича йиш йоацаш. Совхозе цхьаккха а тIахьожам бац доакъар лорадара, цун учёт лелаяра. Доазаш ма-дийтернал ца деш, доал доацаш дитача хIамах хьахулар. Шерра шиъ хьабел цу гIуллакхо къоалаш дечарча законах доаца гIулакх леладечарна.

Совхоза доакъарах кхоабаш да совхоза доаца доахан, жа. Уж хIамаш совхоза дирекце, партийни, профсоюзни организаце бIаргаш та хьаллаппа деш летт.

Боахаме иштта хьал хиларах цхьаккха а саг сагота вац. къоалаш дераштен царна тIехьалаттарaштен дукхала цхьа саг йистахлац, бехке бараш бехктоххаме оаьц.

Цхьабакъда, боахаме хила делачул дукха а дукхагIа да сагота дезаш дола бахьанаш. Дукхьаа дIадахача цхьан шера районни халкъа тIахьожама комитето лаьрхIа цу деша вIашагIтехача комиссен гучадаьккхар совхозе 30 совгIа приписканаш яь, продукци. материалаш толхаьь, лечкъораш, растратанш яь — деррига а дIалаьрхIача Iаьдала 46400 сома зе хинна хилар.

Цу масалех цаI хилча кхоачанбар «Назрановский» совхозера къахьегама а кхетама а болх, производственни дисциплина цIенхаштта ювца оттае а, уж кхоачанбоацараш дIадахара оаргагIбовла я. Цхьабакъда, из укхаза деш дац.

Ала доагIаш да, «Назрановский» совхозе ветеринари а зоотехнически а болх геттара во вIаштIехьбаьккха хилар. Лоадама дулх тIакхетац хьайбашта, фу тоьдара гIулакх во лел. ХIаьта пачхьалкхенга дулх доахара квартальни план а кхоачашъергьяц совхозо: хIана е дорстаде я, е чуоттаде а доахан дац совхозе. Дукха йоа продукци, боахама экономикаца чIоагIа зе ду цу гIулакхо. Ха йоацаш цхьаккха а хIама дац оал. Цхьабакъда, «Назрановски» совхозера доал доаца гIулакхаш-м хинпад из ха йоацаш. Маьржа яI-кх, маьтIехьаьннай-кх цу деша ха!

М. МАЗИЕВ, «Грозненский рабочий» газета соб. корр. А. САГОВ. «Сердало» газета соб. корр.

ДЕРРИГА КИЙЧА ДА

БIаьстан кхашкара балхашта дика кийчо яьй «Гвардейский» совхоза механизатораша. 23 февраль тIаьхьоачаш кийчох мугIаре дIаоттаьй ерриге тIехьаюза инвентарь, план 28 йолча 33 трактор. Цул совгIа хIанзале 10 комбайн тоаьй ерриге план 19 йолча.

Юртбоахама техника кийчъеча дакъа лоацаш кхоъ бригада яр. Царна юкъе яьржа хIоанача яхье хьалхе яьккхай Хасуев Мити керте латтача кхоалагIча бригадо. ХIаьта механически мастерске болхлошта юкъе къьстта хьинаре къахьийгад слесара Гирпханов Баудина, вышка ахьаро Шабиев Мурада. товараша Юшаев Асламбекех Темиров Ризванех. Дийнахьара нормаш 140—150 процент кхоачашъю царех хIаранс. Техника тоаеча шоай балха нормаш кхоачаш ца еш цхьа-цаI саг хилацар механически мастерске.

Кастта кхашкара балхаш дIадоладергда тха боахама механизатораша. ХIаьта хIанз кхы тIа а техника мел дика тоаьй хьожаш да тхо.

З. ХАМИДОВ, Надтеречни района «Гвардейский» совхоза керттера инженер.

УДОБРЕНЕШ — КХАШКА

Толаме чакхдаьккхар гуйранехьа дийнача ялата кхашка подкормка елга «Шалинский» совхоза механизатораша. ХIара гектара тIа 1.5 центнер а кхоачайташ, 1883 гектара тIа тайсай оаха минеральни удобренеш.

Цу лоархIамеча кампанена юкъе доккха дакъа лаьцар механизаторашa коммуниста Соатаев Адама, Бекмурзаев Мамула, Агаев Вахьида. Ди дIадахадац 35—40 гектара тIа минеральни удобренеш царех хIаранс ца товсаш, план 23 гектар мара йоацача. ХIанз кхашка органически удобренеш кхухьаш ба шоллагIча отделенера механизатораш.

Ф. ПАНКОВ, «Шалинский» совхоза керттера агроном.

Болх дика дIаболабеннаб

Хьокхамаш лакха долаш дIадоладаьд пятилетка 4-гIа шу «Чеченингушводстрой» управленеда чуйоагIача Аргунски ремонтно - механически мастерске коллективо.

Хина боахама эша техника гоеш, аьшке конструкцеш хьаеш бе мастерской болхлой. Чакхдаьннача шера план коллективо кхоачашйир 18 дий хьалха. Къахьегама овсаре лахкъеш къахьегарах вIаштIехьдаьлар планал совгIа 45 эзар сома продукци арахаьца.

Коллективе дика вIаштIехьъяьккха лелаю социалистически яхь. ХIара бетта яхье котбаьннараш белгалбоахаш итогаш ю. Къахьегама къовсаме хьалхалаттарашта ахчан совгIаташ тел. Сийлен улга тIа дIаязбу.

Хьинаре къахьегаш дика толамаш доахаш я электросварщикий звено. Яхье дикагIа къахьегаш а «1978 шера социалистически яхье котеаьнар» яха ЗIвик лелаеш йола П. В. Бондаренко керте латта звено. П. В. Бондаренко шийн балха гоезал камаьрша дIалуш ва новкъосташта.

Шоай болх дика боазаш бола дукха электросварщикаш кийчбаьб цо. Цунгара говзал хьаийца электросварщикаш Е. Г. Пимахов, Е. И. Морозов социалистически яхье массаза а хьалхи латташ хьабоагIа.

Иштта дика болх беш я лакха говзал йола Ю. М. Кузнецова кулгалду звено а. Барт тайна, дукхача хана деза цхьана болх беш хьабоагIа уж. Царех хIаранe, конструкци мел чоалхане яле а, аьшках аппаш йола моалагIа хIама хьаю.

ЦIи хеза бе мастерске болх бу слесараш А. Гумалиев, В. Загалаев. Уж ба гусенични катокаш тракторий полотнояш вIашагIъеккхаш. Дикал лакха йолаш задани тIеххоачашъеш бу цар массаза а болх.

Коллективо хьинаре беш бола болх массехказза белгалбаьккхаб. Шоаза «Чеченингушводстрой» управлене карара кара тела цIе вымпел ехкай царка, района Сийлен улга тIа дIаяздаьб.

Ала дезаш да, къахьегама овсаре кхы а дахагIа йолаш болх бе йиш йолга. Новкъарла ю техника тоарра оаш запасной оагIхалеш ца хилар. 1978 шера металлоконструкце цех хьалъяь яккха езаш яр ПМК-8, бакъда хIанзалца даь балхаш ахаш мара дац. Ремонтникаш из цех йистеяларга чIоагIа хьежаш ба.

А. АХМАТОВ.

ЖА ДАХКАЧА БРИГАДАШКА

Дика хьокхамаш да Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза жа леладерий Iай жа дахка кампани чакхйоаккхача. Шийтте а бригаде дахкаш да хIанз жерч. Коммунист Вадуев Увайс керте латтача бригада хIара бIаь жийзо 127 Iаьхар баьб юкъера лаьрхIача жа дахка доладеннача хьалхарча деношка.

М. ТКАЧЕНКО.

СИГАЛА ЯХИЙТАЙ «ПРОГРЕСС-5»

ТАСС ХОАМ

1979 шера 12 марта московски хан 8 сахьат 47 минут яьлча Советски Союзе сигала дахийтад «Прогресс-5» яха мукъ кхухьа автоматически транспортни кема.

«Прогресс-5» яха кема сигала дахийтаро лерхIар:

двигательни установкаца лаьрхIа доагорг тайп-тайпара маькхьаш «Салют-6» яхача станце тIа дIакхоачадар;

мукъ кхухьача автоматически кема конструкце элементашта, бортовой системашта, оборудоване дIахо обработка елга.

«Прогресс-5» яха транспортни кема орбита тIа дилаьхад е параметраш а йолаш:

— Лаьттах тIара эггара дукхагIа гаьнадалар — 289 километр;

— Лаьттах тIара эггара хIоачагIа гаьнадалар — 191 километр;

— оагIора лаьстар — 51,6 градус.

— гобоаккха ха — 88,8 минут;

Телеметрически информаце доакъача хьехьоахачох, «Прогресс-5» яхача кема бортовой системаш лерттIа болх беш я.

«РСФСР ЮРТА БОАХАМА ЗАСЛУЖЕННИ ИНЖЕНЕР» ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛА ОТТАДРАХ ДОЛА РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

1. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха сийлен цIи тела оттайойла.

2. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яхача сийлен цIера хьакъехьара положени чIоагIйойла (тIехье йоагIа).

3. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яхача наьхка тIа йоаллаеча знака описани чIоагIйойла (тIехье йоагIа).

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

г. Москва, 1979 шу 7 марта.

«РСФСР ЮРТА БОАХАМА ЗАСЛУЖЕННИ ИНЖЕНЕР» ЯХАЧА СИЙЛЕН ЦIЕРА ХЬАКЪЕХЬАРА

ПОЛОЖЕНИ

1. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха сийлен цIи лу совхозе, колхозе, боахамашта юкъерча предприятейн объединенейн, юртбоахама органий, юрта боахама гIуллакхашта йолча Iилма - тохкама учрежденей, юрта боахама кхыча предприятей, учрежденей, организацей, СССР-ен РСФСР-ен Пачхьалкхен комитетий юрта боахам производственно - технически Iалашбара йолча предприятейн организацейн йокхча говзал йолчча инженераштех кулгалдеча болхлоштен (лакхера инженерни образовани ярашта), юрта боахаме 10 шерал кIезигагIа йоацача хана специальностагIа болх беш, юрта боахама механизацияра даькъех юртбоахаме производства эффективность лакхъечех доккхий гIуллакхаш карагIдийнарашта.

2. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха сийлен цIи лу РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо СССР-ен РСФСР-ен юрта боахама Министерствашa, СССР-ен РСФСР-ен юрта боахам производственно-технически Iалашбара йолча Пачхьалкхений комитеташа, СССР-ен РСФСР-ен кхыча министерствашен ведомствашен, автономни республикай Лакхехьарча Совета Президиумаша хьачуденнача наха.

Министерствашен ведомствашен хьачуденнача наьхаташца хила еза йоагI-йоагIача профсоюзий центральни (республикански) комитетий заключенеш, автономни республикай Лакхехьарча Советий Президиумаша хьачуденнача наьхатешца — профсоюзий обкомий заключенеш.

3. Сийлен цIи ялара хьакъехьа дехар де йиш я администраце (колхозашка — правлене), совхозий, колхозий, кхыча предприятей, учрежденей, организацей парткомийи профсоюзий организацешa халкъа депутатий районни, городской Советашка, цар исполнительни комитеташка, хIаьта цу хьакъехьара шоай предложенеш тIеххьарчар дIайохьийт халкъа депутатий краевой, областной Советий исполнительни комитеташка, автономни республикай Министрий Советашка.

Халкъа депутатий краевой, областной Советий исполнительни комитеташа сийлен цIи ялара хьакъехьара шоай дехар дIадохьийт йоагI-йоагIача министерствашен ведомствашен.

Автономни республикай Министрий Советаша сийлен цIи ялара хьакъехьа предложени автономни республикай Лакхехьарча Совета Президиуме дIачу лу.

4. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха сийлен цIи синача наха РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума грамотен «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха оттаьча образецагIа йола наькъа тIа йоаллаю знаки дIалу.

5. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха наьхка тIа йоаллаю знак делаю наьхка аьтта оагIорахьа.

6. «РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха сийлен цIи дIаяккха йиш яц алхха РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума мара.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

«РСФСР ЮРТА БОАХАМА ЗАСЛУЖЕННИ ИНЖЕНЕР» ЯХАЧА НАЬКХА ТIА ЙОАЛЛАЕЧА ЗНАКА

ОПИСАНИ

«РСФСР юрта боахама заслуженни инженер» яха наькха тIа йоаллаю знак хьаю томпаках, хIаьта 32 мм диаметр йолча гома форма йолаш а я.

Знака хьалхашкахьарча оагIорахьа рельефни суртанш да: аьттехьа марси жIоти, кIи ка, гома лохехьа — шестерне фрагмент, аьрдехьа — оахам деш йоалла трактор. Трактора лакхехьа хьал тIа дагIача алапашца кхе мугIарагIа даь йоазув да: РСФСР юрта боахама заслуженни инженер.

Знака тIехьашкахьара оагIув шаьра, къегаш йоацаш сира бос болаш я.

Наькха тIа йоаллаю злак цувах дIатессача гергача чIугаца дIакотт оагIонаш чу тела йолча кийса сьнашт долча томпаках яьча колодках. Колодка лохерча йисте гIолла шувнаш долх. Колодка чухьнахьара оагIув шувнашта юкъе гIолла ши бос бола муаров лента доаш я, хIаьта аьрда оагIорахьара даьна — 5 мм шера дола сийрда-сийна дари, вокх даьнга тIа — 15 мм шера дола цIе дари (СССР пачхьалкхен байракха бар санна бос бар).

Колодкана тIехьашкахьа жаха боал наькха тIа йоаллаю знак барзакъагIа дIайолларгйолаш.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

ЛАКХА ОВСАРЛЕИ БАЛХА ДИКАЛИ

ЭКОНОМИЧЕСКИ ОБЗОР

СССР Лаьхехьарча Совете деча хоржамий сийна шерра социалистически яхь а йоарнаь республика производственни коллективаша тlеттlа, къахьийгад планаш тlайца социалистически декхараш кхоачашдеш.

Къахьегаш мерда толамаш дахарца, халкъа боахаша дукхагlа продукци яларца Даьхен сонгlат де гlийртай уж.

Февраль бетта итогаша хьехьоех дуккхача коллективаша планаш тlаlайца декхараши сийлоща кхоачашдьалга.

Республика бlарча хьайиццача продукци мехьхала лиххара февральски программа 101,1 процент кхоачаргьяй, производственни программа цхьан предприятегара дlаммихача массане а кхоачангьяй. Даьхеина дика сонгlат даьд вай республика мехкдаьттахоша, цар керда шу дика дlа а доладаь тlехкхоачангьяй лиаарен февралеи мехкдаьтта двоскара плая, планал сонгlа, ззараш тоннаш мехкдаьттеи массеех миллион кубометр газе яьхкхай.

Белталдакха доагlа республика мехкдаьттахоша доаккхаш дола мехкдаьтта кlеанглулга соца я даь 1978 шера ливарем февралем доаккхаш хиначух дукхагlа из доаккхилга.

Февраль а шин бетта а программа толаме кхоачашьяй химически реагентий Карабулакски завода, «Севкавнефтегазпереработка» яхача производственни объединене, «Красный молот», «Пищемаш», «Промавтоматика» яхача lилма-производственни объединене опытни, «Союзавтоматстром» ВНИО опытно-экспериментальни, ацетонови, экспериментально - механически заводий, кхычар коллективаша.

Кердача шера хьалхарча денош деиз боллхой коллективашка къаьстта терках ду производства эффективности балха дикали айяра дешаш.

Дlададача шера цу ханаца нийсдича укх шера шин бетта продукци арахецилга алсамдаьннад Грозненски ремонтно - механически Гудермесски медицински инструментийн заводашка 15 процент, «Пищемаше» — 12 процент, «Электроприборе» — 11 процент, № 3 йолча мабьха заводе — 14 процент, хlаьта уж тайпа коллективаш республике кlезига яц.

Продукци дукхагlа цу предприятеша арахецар ор ма-дий аьнна хьайлагlа хlама дац, царга кхыча заводашкеи, фабрикашкеи санна кхоач бийдал, доагор, электроэнерги, оборудовани а кхыча предприятешка йолчарел эргаш яц цар, баьгъда материальни ресурсех дикагlа пайда эц, царга балха тlа толам бовккхийтар из да.

Нагахьа санна дукхагlча коллективашта продукци дукхагlа арахеца харагlдоале, цхьайраш цхьан метте латт, е кхы а тlехьа юс. 1978 шера январацеи февралацеи нийсдича продукци арахецилга кlезигденнад «Трансмаш», вышибетонни конструкцей Грозненски, «Чечингушводстрой» гlишлошьеча управлене, вышибетонни хlамай Аргунски заводашка, гlишлоний материалийн гlишлоний индустрен Аргунски комбинате, рудни йоаца гlишлон материалаш йоахачеи арахецачеи Карабулакски заводе, дукхача предприятешка асале лелаш болх.

Тlехдинача категорех продукци арахецаш Гl. Ахриева цlерагlча «Электроинструмент», Грозненски ЖБК, «Трансмаш», «Нефтехимзапчасть» заводашка, Назрановски трикотажни, Грозненски кога гlирса фабрикашка, кхыйолча предприятешка.

Караргча шера гlишлон-монтажни балхий йоккха программа кхоачашъе езаш я республика гlишлош еш йола организацеш.

Укх шера дlабахача шин бетта республика подрядни организацей низаца 36,1 миллион сома гlишлон-монтажни балхаш даьд, шин бетта план хьайицача 103 процент хул из.

Шин бетта план кхоачаш а ль дlададача шера цу ханаца нийсдича дукхагlа балхаш даьд гlишлош хьальеча Нохч - Гlалгlай управлене, тресташа: «Грознефтеоргтехнимремстрой», «Чечингсельстрой», «Чечнинтаэстрой», «Чеченагремстрой», миниводхозан «Чечингавтодор» управленеи подрядни организацешка.

Цунца цхьана шин бетта планах лоархlаьлац «Жилгражданстрой» тресте «Чечингиолхозстрой» объединени.

Подрядни организацей коллективаш низаш тlадахийтад оттаь планаши тlайца социалистически декхараши кхоачашдара, гlишлош ечара кхоачашбоацараш дlададара.

Цар къаьстта йоакхо ю объекташ оттаьча хенашка хьалхаьрa яхара, балхаш дикагlа дара.

Нохч - Гlалгlайчен къахьегамхоштa хьалханна латт низаьало планаши социалистически декхараши. Уж толаме кхоачашдеш тийша хургда балха хlара дьаь тlа болх дикагlа вlаштlехьбаккхарах, бехктохамаш дисциплинеи кхы а айрах.

Харжархошта хьалханна къамаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаьхехьарча Совета Президиума Председателa моккъоста Л. И. Брежнева аьлар: «Стаьона тlа латтача, кхай тlа къахьегача е [illegible] столa тlа болх беча хlараме шийга хетта доагlа деррига а даь дий-хьогl яз кхы а овсарегlен дикагlен къахьетара, материалашта кхоъ бара, зехьа ха ца йоаяра».

Овсарле йолаш, дика болх бар, материалаши къахьегама ресурсаши кхоир — из хургда пятилетка дагьлагlча шерах тlатеllа къахьега шу де аьнна парте баьча тlаьхьехама луш дола жоп, пятилеткана кхы тlа я юкъехьош дола дакъа, обществе, паччахьалкхен хьаштех еш йола йоакхо.

Хlанз Нохч - Гlалгlайчен къахьегама ерригача коллективашна москвичаца дlадоладаь патриотически гlулакх хьал а лаьца чlоагlа нийчо еш я ленински коммунистически субботник чакхдаккхара.

Республика къахьегамхоша декхар тlайицад В. И. Ленин вaь 109 шу дуза дикхlара балха участие керда къахьегама толамаш доахаш белгалдакха.

П. ГРЕБЕНЩИКОВ,
Нохч - Гlалгlай АССР статуправлене начальник.

ЯХЬЕ ХЬАЛХАЛАТТАР

Дукха я «Жилгражданстрой» тресте хьинаре мъа а хьегаш, дог гlоадоаца къахьегама толамаш доахаш йола гlишлон бригадаш. Цар мутlаре я бархlагlча гlишлон-монтажни управленера коммунист Кочетков Петр Серафимович керте латтача отделочнийн бригада коллектив.

— Цхьаннха шу дlадодац цо паччахьалкхен плани тlайица социалистически декхараши тlехкхоачаш ца деш, — ахаш дувц управлене кулгалхоша.

Хlанз бригадера гlишлонхой массехи объекте дlа-юха а бегlабенна отделочни балхаш деш ба. Царех цхьа объект я Ленина цlерагlча улицагlа хьаьдеш дола иийсалгза вlаштlардаь цlеноши. Цун цхьоалагlча этажера де деза балхаш сихдаь деш ба бригадера гlишлонхой.

Бригада кулгалхо дувцаш тхо нийсденнар балхи дикчаккдоалаш латташ йола ха яр. Хlанз мара балха ди дlадола ца делча санна сихбенна штукатурша еш бар цун бригадера гlишлонхой. Царел ше тlехьавискар кхераш санна венаш тоалеш воаллар юкъерча дегlара хьатара беззамерьахь йола, хаа яла къонах. Сиха, тешаме дар цо хьадер, моллагlа хьега мегаргволаш. Цу тайпара болх бе lомабу цо бригада йоллой а.

Бархlагlча гlишлон-монтажни управленерча бригадашта юкъе даим социалистически яхье хьалха латташ хьайоагlачарех цаl я Кочетков Петра кулгалду бригада. Хlанзалехьа пятилетка дигъ шера задани кхоачаш а яьцун тlехьарча шера календарагlа къахьегаш я из.

Аккордно-премиальни систематlа алаш нийдергдолаш вlаштlехьбаьккхаб коммуниста Кочеткова бригада къахьегам. Нагахьа санна шийна бетта кхоачашбе бенна болх бригадо бизза кхоачашбича аккордни преми хьожаю цуна. Хlаьта лаьрхlачул дукхагlа цо болх бой, цунга хьежна дукхагlа хул гlишлонхоша эцаш йола преми. Цудухьа доахаш дола къахьегама толамаш денгара денга дикагlа хилийтара тlехьара гlишлонхой безам тlа-тlа боккхагlа хул. Бригадерча боллоех цхьаннха сaг вац штукатура, малара, плиточника болх кхоачашбе ца ховш. Цудухьа цхьа болх ца хилча болх бац яхаш ца а вагlаш кхыбола болх бу бригадерча моллагlча саго. Цу гlулакхо таро хулийт балха цхьа минута зехьа ца йойташ къахьега, толамаш совдаха.

Овсаро къахьегарал совгlа, даим дика хулийт бригада членашта шоай техникоэкономически хьонкамаш а. Цун кертердар дa хlамаз кхамбеи хьурматдеи бригадера уж lомабар, бран ца нийсболийташ отделочникаш къахьегаш хилар.

Петр Серафимовича дика кхетаду бригадир дукхьал кулгалхо хилна ца lеш, кхетамча а хила везилга. Цудухьа дукха кхетама болх бу цо гlишлонхошта юкъе. Харцахьарча наькъа тlа вала тарлуш вар баьъахьарча наьгъа тlа цо воаккхаш дукха моттигаш нийсъеннай.

Ткъаь итт шу сонгlа ха я гlишлош хьалъеча Кочетков Петр Серафимовича къахьега, царех 25 шера бригадана керте латташ хьаьоагlа из.

— Аз дакъа а лоацаш Грозне хьалъь гlишлош дукха я, — яхаш дувц Кочетков.

Бригадира ший балха опыт, дикагlйола методаш дlайовзийташ хьалхехьаь бригадера беррига хlаша бац аьнна бола гlишлонхой. Царех я Соколова Валентина, Мовлатова Хьава, Харло Валентина, кхы дукхахбараш а. Шоай хьехамча санна шоай моккъостанта хьоккам тешаш къахьегаш ба уж а. Цар балха тlа ма яьлча, ше толам баьккхача санна, дега чlоагlа тоам хул Петр Серафимовича.

Ше керте латта бригада ший моллагlйола дезал лоархl бригадиро. Кхычa бесса хила йиш а яцар из, хlана аьлча беррига а цо кхийчбаь гlишлонхой ба, хlаьта царна юкъе ше а хьалкхийнав, башха-дика гоавзийнав цунах а. Укхаза дlацийцав из парте мутlаранга. Цу сий долча цlеро шийна доккхагlдола декхараш тlадоладелга дика кхетадир Кочетков Петра. Цудухьа дукхьал ший болх бердa сонгlа, юкъарча балха тlа а хьинаре дакъа лаца волаелар из. Дукхача хана деш СМУ-8 партбюро член волаш ва из. Цу балха тlа шийна тlадехна декхараш дикка кхоачашду цо.

Хьаьнала мъа а хьегаш моллагlчо доахача толамий массаза а лакха мах бу вай мехка. Ишта мах баьб Кочетков Петр Серафимовича даьхача къахьегама толамий а. Цун наькъа тlа лепаш я Къахьегама Сийлен III-ча степена орден, ленински юбилейни медаль, «Социалистически яхье котваьннар» яха массехк сийлен Знак. Нохч-Гlалгlай АССР заслуженни гlишлонхо яха сийлен цlи, Нохч-Гlалгlай АССР Лаьхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота еннай цуна. Дукхьал ший къахьегамах хьахиннар лархlац цо царех, бригадана карагlдийннарий мах бар лоархl.

В. КОСТОЕВ.

И. ПЛИЕВА сурт.

ДЕРРИГА А НАЬХА ДУХЬА

Магlалбикерча горбытокомбинате къахьегаш 112 кхалсаг а. Уж ба вариенахерам, баркъаш доахаш а тегаш а бола, кхыдола балхаш деш бола кхалнах. Предприяте кхалнахьа совета веррто латташ а кхалназа деча балханца кулгалдеш а я нисъеча коммунист Н. А. Алероева. Производстве болх баьlац къона кулгалхо. Ший знанеш лаьхъяр дукха из Ставропольски технологически техникуме деша яхай. Хlанз пхелагlча курсе я из. Кхалнаха юкъе бертболча балха план партийни организацеца барта а йолаш цхьан шера лаьрхlа оттаю предприяте совето. Цу планага хьежна шийл хан-ханахьа еча совета заседанешка дувц беррига а паччахьалкхен план кхоачашъеш хулийтилга lалашдар. Шерра лъраш болхлошта юкъе пятилетка дигъагlча шера декхараш кхоачашдара тlехьара социалистически яхь. Верригаче кхалнаха хьинаре дакъа лоац цу яхье. Доккхий социалистически декхараш тlайицад къахьегама хьалхалаттача болхлоша: Яндиева Румината, Цечоева Райхьанта, Аушева Залихана, Хамхоева Хаде, кхы дукхахбараша. Царех дукхагlбараш шоай аьйна доп дизза кхоачаш а деш нокъабаьххар кхалнахьа дезача Денна — 8 Марта.

Болх баь а ца lеш, тха кхалнах цахаддаш шоай идейно-политически боарем лакхбеш хьабоагlа. Хlара кхьарча дийнахьа политинформатораша дувц парте чурчен арахьарчен политикаx, хьалха латтача коллективай балха опытах лаьца.

Дукха ха йоаццаш тхо долча хилар Вьетнама Социалистически Республикацарча солидарноста митинг. Митинге къамаьл даьраша шоай эгlазал кхайнайир эхь дайна лелача китайски агрессорашта, машаре яха безам болча Вьетнама тlера кулгаш дlадаха, аьнна хьадийхар.

Кхалнаха - къахьегамхой правови знанеш лакхъяра предприяте лекцеш еша бех административни органашка болх беш бола специалисташ. Масала, хlанзале а йийшай «Закони сон», «Кердача Конституцех», кхыча темах лекцеш.

Къона мехкарий: барнъаш доахар Даурбекова Марем, технолог Алероева Назарая, экономист Картоева Люба шоай профессиональни боарам лакхбеш дешаш ба Ставропольски технологически техникуме. Дешаш а къахьегаш а болча цар дукха общественни болх бу коллективе. Цар дlайоланьча инициативагlа тхо долча предприяте чаккдоах продукце дикала дешаш, техникумаш, «Служба быта» яхача журнала тlа ненадетта кердадараш довзийт.

Къахьегама а общественни а балха хьалха латташ бола уж кхалнах совхха декабрь бетта Коммунистически парте мутlарашка хьайицар. Иштта ВЛКСМ членала хьайицар къона боллой барзкъаш тегаш бола Мержоева Фатима, Эсиева Зина, Галаева Мадина.

Тха комбинатера дукхагlа бола кхалнах дешаш ба. Масала, лаьхе бийцараш боацаш кхы а 20 йоl очно-заочни школе дешаш а. Тха гоявзенчаша lомабу кхалнах барзкъа дакиха, тега.

Хьинаре къахьега а, хьахьийта баьнча салаlа а хов тха кхалнаха. Совето массаза а терках тlалоаттабу кхалназа производстве беча балха а цар салаlара а гlулакха. Къаьстта йоакхо ю укхаза берий. Хьона цар дешарга, салоlарга. Совета низаца предприяте дийтъяй «Тха ираз долча берий вахарах» яха берий суртий выставка.

Тхо долча цхьаццa моллаъта эшача гlулакха уха нах раьза хургболаш тхоашта могар ду оаха. Хlаьта цу гlулакха тха дика аьттув баьнниlа хьахьоех чакхдаьнача шера тха коллектив даьхача толамаша, Шера план 25 декабре кхоачашйир оаха. Дерригача Дунен юкъарча кхалнахьа Дезна 8-ча Марта дикача хьокхамашца паръяера тха барт тайна коллектив. Укх шера хьалхарча шин бетта план а тlехкхоачашдьй оаха.

Къахьегашта хьожжа сий а ду вай мехка хlара сага. Къахьегаме доккхий толамаш дахарах боршъаш тегаш болча Хамхоева Хаде, Цечоева Райхьанта, Аушева Залихана «Социалистически яхье котбаьннараш» яха сийлен цlи елгай.

Р. ДОДОВА,
Малгобекски горбыткомбинате партийни организаце секретарь.

Атеистически кхетам луш

— Тхоай цхьаболча студентий кхетама уйла йича, кlоаргагlа гучадоал тхона парте Нохч-Гlалгlай обкома 1973 шерарча Х-чеи 1977 шерарча V-чеи пленумий решеней маlан, цар лоархlам боккха хилар, — аьлар Грозненски кооперативни техникума кхетаме балха завуча Видищева Лидия Кузьминична. — Тха кагирхоех дукхха а дукхагlбараш юрташара бахьна ба. [illegible]

[illegible] гlа преподавателаша а студенташа а язду дынах шоашта хетачох, дына гlуланхаш ктоачашдарах хулача зенах лулам ах. Арадоах дынах lилмахоца, философаша, йоазонхоша дийцараш.

Техникуме дукха ба «lаьмен дын» яха журнал язда. Цу журнала тlара [illegible] конференци хилар [illegible] заочно [illegible] дукха студенташ [illegible] Советски районе [illegible] Махьмад. Йоккха [illegible] Татаева Зулай, [illegible] районера М. Зу[illegible] Урус-Мартанера Хад[illegible] Зурaі. Инаркъера [illegible] Хизар. къыбараш.

Преподаватель Анисимова Майя Николаевна кулгалхо йолча группе студенташа: Садакова Ларисас, Колдакова Марияс, Дакиева Малкас, Маджарова Галяс [illegible] шайл шоаш язьяь «Дын вай лажен», «Къаман традицеши дын», «Массе хана хиннабий нах даьлах тешаш» яха а кхыйола а рефераташ.

Товароведени хьехача Левин Валентин Романовича кулгалдеча группера мехкараша Ахмадова Бирлантас, Иванова Аллас, Морозова Оляс, Мараева Яхас, йийшай тайп-тайпара темаш йола шоай рефераташ.

Историе, обществоведене, кхыдолча предметий урокаш тlа студенташта атеистически кхетам лу. Масала, политэкономи хьехача Долинский Борис Павловича дийцар ший урокаш тlа луш болча атеистически кхетамах. Из кхетам луча дика дакъа лоац, аьлар цо, студенташа Умаров lумара, Магомаев Руслана, Дацуев Хьасана, Мальсагова Лейлас, Битарова Светас, кхычар. Цига цар дувц мархий бетта из кхабарах а из доастача денош а нахан паччахьалкхенней доалача зенах, цар къахьегамхой увахцlено толхаеш хиларах.

Шоаш урокаш луш физика хьехача Льянова Мурада Розас, литература преподавателa Плиева Хамарзий Хьавас, товароведене урокаш тlа Пугоев lалихана атеистически кхетам лу студенташта.

Дыва хьехамехи цун дезача деноехи дола хаттараш уттадеш еча анкетированнета гlолла гучабоах дына бевзабаь цхьабола кагирхой. Царца къаьст-къаьста кхетама болх бу, гучадоах дынах бола тешам цар хьахиларе бахьанаш. Царца беча атеистически кхетам балара балха формаех цаl я уж техникума общественни гlулакхашта, тайп-тайпарча кружокашта юкъеоазар.

Атеистически кхетам белара болх бу интернациональни кхетамца буэзаш, вай советски вахарцара масалаш кхуллаш. Техникума партийни комсомольски организацеша чlоагlа терках тlабоахийт коммунистически сакхетам хургболаш специалисташ кийчбара.

Ю. ЧАХКИЕВ,
журналист.

Планаши даьраши

ЭНЕРГЕТИКА ДЕГlААХАРА ПЕРСПЕКТИВА

Энерги эшаш хилар укх тlеххьарча итташ шерашка сихха дегlадоагlа дерригача дунен тlа. Цу дегlаахаро хьахьоех доагора юккъъанцарча хьастех сихбаь пайда эцаш хилар — хlанз укх сахьате керттерча даькъе мехкдаьттах, газах, кхерих кlорах. Мехкдаьттан газеи запасаш, специалисташта хетачох, хьатlайоагlа бlаьшерe йолалуш кхоачаяла мег. Органически доагора уж деррига тайпаш цу тlа а химически промышленноста йола lалаьмате мехкахе бийдал ма йий, цудухьа уж йоагаир хьаькъале а дац. Бахьан доацаш дацар сийлахь-воккхача эрсий lилмахочо Д. И. Менделеева цу тайпара дола доагор яха техкаш доагадар пишкаш ассигнацеш чу а техкаш йоагаяра нийсса да алар.

Тахан lалама доагора тайпашта метта дlаотта тарлу энергетике алхха атом, вешта аьлча урана расщеплени яра ядерни реакци. Бакъдар аьлча, энергетике пайда эцаре рентабельни йола из элемент планета тlа вlалла дерр тlа доаццаь тайпара дlанийсъаь я, хlаьта хlанзарча атомни электростанцешта эшаш дола уран-235 деррига а ворхl килограмм гаргта мара дацац lалама урана тоннах. Цхьабакъда, lилмахошта коралй реакторашка деррига уранах пайда эцара торонаш, хlаьта цо ядерни доагора запасаш бlаьзза алсам а йовх. Сихача нейтронаш тlарча реактераша таро хулийт lалама уран «доагаде» меттел, керда, кхы а дукхагlа колорийни дола ядерни доагор — плутоний даккха, цу тlа а «доагадаьча» уранал дукхагlа а доаккхаш. Цу гlулакхо принципага диллача ден повестка тlара хьадоаккх энергетика принзисах дола дош.

1954 шера дlайоласнаьй атомни энергетика зама. Обнински эггара хьалхара атомни электростанци йолаелча денз хlанзална йолча хана атомни энергетика дегlайоалаеча lалаьмате доккхий толамаш даьхад. Электроэнергетика къоначa даькъо 25 шера цхьалхарча блока низалаш совдахара даькъе массазарча энергетико, хетаргахьа, бlаьрчача бlаьшерене мара ца баь шинь баьб.

Ховш да, вай мехка йиш я мехкдаьттах, газах, кхерий кlорах пайда эцилга алсамдаккхара чотах электроэнергетика сихха дегlайоалаелга lалашде. Гидроресурсаш а яц вай кхоачаяла дага. Цхьабакъда, из деррига рузкъа дукхагlча даькъе мехка азиатски даькъа тlа да, хlаьта эша электроэнерги — европейски даькъа тlа. Доагора а электроэнергена гаьнна транспортировка ечуа экономически пайданагlа да из энерги эшачa моттиге АЭС хьалъяр. Вlаши нийсдергда вай шин хlама: 1 миллион киловатт низал доача массазаръяраш санна йолча электростанце дийнахьен бусн 20 эзар тонн сонгlа кхерац кlор боагабу, изал низал долча АЭС ерригa а урана-235 массехк килограмм мара езац.

АЭС хьалъяро цунца цхьана гlо ду гонахьара го кlезигагlа бlехбе. Йовхала электростанцеша санна атмосфере углекислота, сера, доагор даьгача юхеоса кхыйола продукташ араахийтац цар. Цар кlезигъяц атмосферацара кислород а. Цу гlулакхага диллача эггара цlенагlа йола электростанцеш я АЭС. Духхьал химически зенеча веществашка диллача хинна lац уж массазарча электростанцееа цlенагlа, иттазза а иттазза а цlенагlа я массазарча станцеел радиационни гlулакхашка диллача а.

Шеко яц, тайп-тайпарча мехкашка атомни энергетика хьалра перспективаши башхалонаши шо-шоай тайпара хила а тарлу, хург а я. Хlаьта вай мохк цlенхаштта баьннаб атомни энергетика дегlайоалаяра новкъа.

Дукха да водорода яйгача ядерни синтеза процесс кареврзанца дуккадала энергетикин дараш.

Болаш ба принципехь халлача энергетика декхараш кхоачашдарна пайда эца йиш йола термоядерни процесс чакхъякхуйтуш массех кипь. Царна юкъе эггара «lесагlа» йолу [illegible] lалашдарга диглалча гарa аттагlабар тlехкатача температурагlа [illegible] (водорода еза-йоккхачу изотопа) синтеза реакци я.

Массазарча тайпарчу хипара дейтере lалама запасаш кхоачаургоналш я. Из [illegible] принципиальни башха хала хlама дац. Цхьабаьнда, дейтерий-дейтерий синтеза реакцие [illegible] элементах — литиях нейтронашца облучени аьаца. Лаьтта йолаш [illegible] те запасаша таро [illegible] термоядерни энерге[illegible]тически доазув доа[illegible] йоалае.

Дейтерий — тритий термоядерни реакци яра lалашдар деза хиланза даргдоаца хьалам кlеэнгагlа чоалхане, а дейтерий-дейтерена эшарел, хlьата укхаза таххане я дика доаш да из реакци энерги дика - хьа а йоалаш тохара хьалаш.

Дейтерево-тритиеви синтезан нейтроний хьисапе lалашбале тlехь энерги ялара беталгlйоалаш я. Из цlена термоядерни, хlана аьлча укхаза вай гlуланх леладу радиоактивни токсични тритиеца, хlаьта цун продукт а е [illegible] йовхала энерги [illegible] тиля а цунга хьежна эффективнегlа плутони хьаелга а.

Амма хlанз укх сахьате къестадераш термоядерни синтеза цlена физически дешаш да, хlаьта тахан дувца а йиш я алхха юхеюсаш йола халонаш дlа мишта яха еза кхетадеш хиларах. Дlахо бе беза боккхен чоалханеи болх. lилмахой толамаш шеко йоацаш да. Цхьайолча установкаш тlа плазма температура даькъе рекордни хьокхамашка кхаьчаб, вокхар тlа плазменни вещества овхара даькъе, кхоалагlчар тlа — плазма яхара ханага диллача. Цхьабаькъда, цхьанна а установка тlа а вlаштlехьдаьнна дац термоядерни реакце кхоккхе а параметр цхьан ханна лелилга lалашде. Термоядерни энергех практически пайда эцарга кхача кхы а дукха иикъ бе беза, чоалхане lилма, техника, инженерни проблемаш къестаяра иикъ.

Ишта да декъарен синтезен ядерни реакцей кlийлен тlарча атомни энергетике эггара гlулакхаш. Хьалхарьяр болх беш йола АЭС а хулаш дlаотташ латт, шолгlарьяр lилмахой специалистийн теоретически экспериментальни творчества халонаша юкъе хьахудуш йоагlа.

Инсте воаллаш хьоаерьяр из энергетика дегlаахарца юкъасина йола цхьалха проблема а.

lалаьмате дукха энерги юъ тахан транспорто, къоастадаь аьлча — автомобильно. Хlаьта хlанзарча хала а автомобиль традиционни доагорaца а ца беш, атома энергеца болх бе йолалургьяц. Автотранспорто чудуъ lалаьмате дукха бензини мехкдаьттах йоала кхы продукташи, гонахьара го бlех а беш. Иштта ала йиш я авиацонни а хи тlарча а транспортах.

Хlанз специалисташта юкъе шерра ювцаш я энерги луча хlаман хьисапе водородах пайда эцара проблема. Масала, теоретически кхайкадаь да, принципага диллача водород чlоагlача хlаман тайпара а хила йиш хилар. Цу лостамагlа эксперименташ еш латт, теоретически хетараш бакъдеш доладола хlамаш гуча а даьлад.

Доли-хьогl из, водородни энерге перспективаш тахане а къаьста гуш я яхилга? Хетаргахьа, цу тайпара вывод е хьалха да, кхыдараш та деце а чlоагlача водорода даькъе. Хlаьта, нагахьа санна тахан коачача е моллагlча (масала, металлий гидридашца) аккумуляци кьча тайпарча водородаца тайпара гlулакх хьанийцача, ала деза хана из дилла а леладеча доагора тайпай метта дlаотта аьнна. Гlулакх мишта латт аьлча, коача е моллагlа аккумулирования водород доаккхара lалаьмате дукха электроэнергеx дlабодаш хила деза. Из дlадодар электроэнерги мах хlанз боарам болча болча хана водорода органически доагорa къовсаба йиш йоацаш лакха да. Духхьал электроэнергега дlадодар чlоагlа лохдаларо мара таро хулийтаргьяц водородни энергетикана шерра ма-lелла. Электроэнергега дlадодар лохде таро хургья низ болча термоядерни электростанцеех пайда эцара валкъаца. Цу тайпара, водородни энергетика проблема а сихха юкъа ядерни энергетика дегlаахара перспективаца.

Укх тайпара кица да: «Сигаларча гlарагlурал бе доалла хьалит толl» ахаш. Тахан адамленна бе йоалл атомни дакъара ядерни реакце кlийлен тlа латта энергетика. Цун хетаргахьа, яха а дегlааха а еза вай бlаьрене а вайчунха тlехьара бlаьшере йоласнача хана а. Из дац, ховш долча тайпара, энергетика кхыдола перспективни тайпаш дегlадоладе а, хlаьта эггара хьахарча аргlава доалдайта термоядерни синтези водородни энергетикин карверзе е езац кхана. Образно аьлча, «lарагlура» [illegible] lе да.

Игорь МОРОХОВ,
технически lилмай доктор, СССР атомни энергетикан пайда эцара Пачхьалкхен комитета председателан хьалхара заместитель.

(АПН).

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

«Къахьегаман ветеран» аха медаль къахьегаманхошка кхачар доле Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Совета Президиуман УКАЗ

1974 шера 18 январера СССР Лаккхехьарча Совета Президиуман Указаца хьежжа дукхачу шерашка дIаяха къахьегарах хьайгIача кхьи хаа болчу СССР Лаккхехьарча Совета Президиуна цIарагIа «Къахьегама ветеран» аха медаль лойла укх нахана къостайта:

Старопромысловски районе гIолла:

«Союзавтоматнефтеприбор» ВНИПО Грозненски опытно-экспериментальни заводе гIолла:

Жихарева Вера Григорьевнана — комплектовщицана.
Романенко Петр Федоровича — штамповщика.
Яковлев Андрей Ивановича — инженера.

№ 11 йолча юкъерча городской профтехучилище гIолла:

Белин Николай Павловича — хьехархочоа.

«Грознефть» объединене Грозненски бурув тохара балхий управлене гIолла:

Дудаев Сергей Михайловича — пенсионера.
Колмыкин Гаврил Федоровича — буруадеттачун гIончана.
Каплаухов Михаил Павловича — КИП слесара.
Мащенко Галина Петровнана — йоккхагIйолча геолога.

«Оргтехника производственни объединене «Электроприбор» яхача заводе гIолла:

Абросимов Василий Тимофеевича — инженера.
Капкин Александр Алексеевича — пенсионера.
Костенко Антонина Архиповнана — пенсионеркана.
Кривцова Нина Егоровнана — пенсионеркана.
Клименко Зоя Ивановнана — прессовщицана.
Коробцов Павел Трофимовича — пенсионера.
Новичков Иван Васильевича — пенсионера.
Новичкова Анна Степановнана — поваре.
Пащенко Ираида Семеновнана — пенсионеркана.
Савченкова Лидия Мироновнана — пенсионеркана.
Филичкин Григорий Васильевича — термиста.
Шинеудинова Феодосия Алексеевнана — прессовщицана.

КПСС Старопромысловски райондин комитете гIолла:

Полуянова Таисия Григорьевнана — технически секретара.

«Грознефть» объединене Старогрозненски бурув тохара балхий управлене гIолла:

Бондаренко Иван Ефремовича — буруадеттачун гIончана.
Захаров Михаил Ивановича — пенсионера.
Зарубина Клавдия Леонидовнана — корттерча бухгалтера заместителе.
Коробов Петр Григорьевича — токара.
Кудлай Дмитрий Александровича — слесарь-ремонтника.
Ульянов Владимир Ильича — пенсионера.

НГIАССР МВД пожарни охрана управлене ППЧ-16 гIолла:

Щегальская Прасковья Васильевнана — пенсионеркана.

Старопромысловски райсполкоме гIолла

Багров Владимир Ивановича — пенсионера.

Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIайн АССР Лаккхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1979 шу, 23 февраль.

Къахьегама овсарле лохьялийтац

Дина хьайбай продукци в йоккхаш хьайбаш Iантара дахар дукъа Шалински районна шурий фермашта юкъа лыркача социалистически яхье ер шу доладеннича хана денз хьалха йолаш хьайовгIа «Южный» совхоза ферма. Январь бетта цуй коллективо лачкхьалккхенга ажар, план 92 йолаш, дукха хIама ца хилаш 30 тонн шура. Ив и совхоза цу юкъа ахка хиначул 5 тонн дукхагIа. Къахьегама овсарле лох ца йолийташ къахьегаш бу уж хIенз а.

Дина лоархIабу укх шера шоай декхарех «Шалинский» совхоза хьайбаш леладераш а. Соахка хьалхарча шин бетта хинначул шоаза дукхагIа дулх тIаккхетийтад цар хьайбаша укх шера цу юкъа.

Районе доаркашта юкъе лыркача социалистически яхье хьалха я «Южный» совхоза доарка К. Исраилова. Хьокхамашка диллача цул дукха тIехьа ца юсаш хьайовгIа ахье шоллагIча моттиге йола «Автуринский» совхозера доарка Шабазова ПаьтIамат. Иштта хьинаре къахьегаш я кхоалегIча метте йола цу совхоза доарка Кадырова Дана а.

Iаьсий леладераш юкъе лыркача ахье хьалха я план 480 йолаш дийнахьен буса хIара Iаснига 1000 грамм совгIа дулх тIаккхетийташ йола «Автуринский» совхозера Мусхаджиева Ахмет, хIаьта шоллагIча моттиге 650 грамм дулх тIаккхетийташ йола «Предгорный» совхозера Эдилова Лала.

Хьинхарч леладерашта юкъе къаьстта хьинаре къахьегаш хьаьовгIа «Шалинский» совхозера Лялин Иван. Социалистически яхье хьалха ва из. План 450 йолаш дийнахьа буса 484 грамм дулх тIаккхетийт цо хIара хьокхийна. Яхье шоллагIча моттиге йолча цу совхозера Шишкина Нина 482 грамм дулх тIаккхетийт дийнахьен буса хIара хьокхийна.

Дина лоархIабу шоай декхарех района дукхагIа йола бокъ Iуй а. Къаьстта дика хьоккхамаш гойташ къахьег «Шалинский» совхозерча Тасуева Маржана. Планал совгIа 80 йолаш, дийнахьен буса 580 грамм дулх тIаккхетийт цо ше леладеча хIара хьайбана. ХIаьта ахье шоллагIча моттиге йолча цу совхоза бежа Iуно Галуеава Марема тIадеттадолийтар 14 грамм мара кIезигагIа дац.

Коа тIара оалханараш леладераш юкъе лыркача ахье хьалхарчех шоллагIчех моттигашка я «Кавказ» яхача фабрикера Сандова Хазани Берсанукаева Туманшев.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

Къона коммунист — Баталова Роза

ЗIамига йолча хана денз Грозненча № 54 йолча юкъерча школе дена йолаш я Баталова Роза. Деша ягIаш укхаза школа коллективе спортивни яьаца, тIема а къахьегама а сийлен моттигашка еча туристически походашка, школа пенгазете «Комсомольски прожекторе», кхыйолча мероприятешка дакъа лоацаш чакхъоьлар Роза.

Итт класс чакхъьиккхачул тIехьагIа Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен университете деша яхара шоай берриги хьо тIаберлабир цо. Экзаменашка кийчлуш хIензга наб ца дукха бийсаш дIаяхийтар Роза.

Школе деша ягIача хана денз хинна бизам тIаьаха яр, ха гIертар цун къайленаш дукха довзар. ТIаккха цу Iилмах шийна хетар душаш классерча шийрол вовзьостанца дагайоалар из. Экзаменаш дIаеишачул тIехьагIа биолого-химически факультете деша дIаяийцарий списка тIа шийр цIи бIаргейча ма-хоза хийтар къона йоIа.

Хьанна дицлургда студент хинна шераш? Уж дицлургдац Розайна а. Студентий каникулаш йолаш Каспийски форда йистерча Манас яхача салоIача моттиге Нохч-ГIалгIайчени Дагестански лаккхехьарча дешара заведений дешархой вIашагIкхийттача хана хинна спортивни мероприятеш, художественни самодеятельноста выступленеш, кхыдола ловзараш деш дIабизьа ха йицлуш яц Баталова.

Иштта салоIаш, кха а дешаш хьатIаоттар пачхьалкхен экзаменаш дIаяла еза. ТIаккха цу факультета кхыча студенташца лакхерча дешара заведени чакхъьаьнца диплом хьа я кийча ше дешаш хиннача школе лакхерча классашка хими хьеха йолаелар къона йоI. Воккхача безамца дукхьаьнха болх бе йоалуш йола хьехархо тIеэца а хиаш дола гIо-новкъостал де а кийча хилар школа педагогически коллектива.

Хетаргахьа, студентка йолаш дIахьача дешошка хьахиннай цун организаторски балха опыт. Цу школерча лакхерча классашка хими хьехара болх юхаоовенна йоалаш дIабоалабир Ахьмада Розас. Кхыча хьехархой балха опыт хьа а эцаш, 9-ча класса кулгалде ше йоалуш дикагIа дешаш барех шийр ноc гIоптинта хургIола активе вIашагIъеллар цо.

Нийсача новкъара ваьнна хала кхетам бала безаш йола цхье дешархо бекъахьа вамиара дукха къахьега дийзар къоначча хьохархочун. Хьехархочо дешча-шайца къамаьл даьчул тIехьагIа цу кIаьнка тIехьа шефство леладе болабелар классере дешархой. Дукха ха ялале овлагара деш хувцаелар «халача» дешархочун оамал. ДIахо йодача хана мел нийсденнад уж хала кхетам бала белаш дола берашха Ахьмада Розай классе. ХIенз а тIехьа нийслу шоаш ханнахьа къоначча хьехархочо нийсача новкъа бахарех цунна довнха баннал оалаш бола нах.

9-ча классерча дешархошта дицлургдац Наурски районерча «Авангард» яхача совхоза яхаьна соахка каникулаш йолаш бьцаданараш оасар деш хилар. Цу боахама кхашка дина болх барах, ала ди денна ца Iеш, совгIаташ а делар Ахьмада Розайна, дукхача дешархошта.

Иштта мара къоначча йоIа йицлуш яц шеина кулгалйоалла хьохкаь «Светлячок» яхача пионерски лагера ше начальник хинна ха а. 120 беро каникулаш йолаш тIехдина салеIар укхаза. Ахьмада Розайца цхьала цига воспитательаш болх беш хилар цу школера хьехархой К. И. Лазарева, Л. М. Невсандышева. Берий коллективе дена болх барах школа кулгалдоша бергал аьлар Р. А. Баталовайна цун гIончаштен.

Хьехархой комсомольски организаце секретара заместитель йолча Р. А. Баталовас лагархой бокъка правственний кхетам болаш хьалкхе бара нах тIабахийта къахьег. Масала, «Прометей» яхача атеистически клуба кулгалдеш я из. Укхаза цо дьнаца, дIаяхача замах юхедисача вочча гIулакхашца, кхьидаращца машар хургбоаш хьалкхебу лагархой, арахеп «Атеист» яха пенгазет.

Дукха ха йоацаш Баталова Ахьмада Розай вахаре доаркIаме хувцам хиннаб. Школа коммунисташа дегтIара даьхьала а юкъам из дIайийцар КПСС члена кандидатела.

Советски Эскарий ТIема-Форда Флотен 61 шу дизара цIей дездеча денга школа 8 классе «Хьамсарча Даьхен сатевеч сийлен лорею советски бIухочо» яхаш дешар а йолаш классни сахьат хилар. Нийсагача классашкарча дешархошта хьалхашка къезача моостагIчох латаш советски бIухоча [illegible] тIемах лийцар Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема довкъошхочо летчик-истребитель хиннача Л. А. Кабанова.

Шийр балха гопзал хадданоо лакхьен хьайовгIа йоI Баталова. Кхыметтел урокашта юкъерча мукъача минуташка химе предметах долча литература тIа хьеха гучадьина лердалар а шийр дешархошта довзийта тIертаw хул Ахьмада Роза. Уроке из тIеча химех цхьа лерда хIама цо дуккаю догдоахаш хул дешархой. Шийр болх, дешархой дукха безарах алсамбаьнаб къоначча хьехархочуницана массане безам. Шийр дега дикалла, камоарпалла, творчески балхаца ковдьу къоначча коммуниста дешархой дега дIоагIа.

А. [illegible].

БАЬЦОВГIАЙ ДЕРРИГДУНЕН БАНК

Дукха ха йоацаш Ленинградера Рангуне яхийтар гидуарги бархI тайпах доа гI чудоалла посылка. БаьцовгIаш лелаеча Ерригсоюзни Iилма-тохкама института (ВИР) Ленинградски специалисташ бар Бирма юртбоахама кооперацерча шоай коллегашта лазараштен за деча хIамаштти дукхьала отталуш а дукха даьтта доалаш а йола образецаш хержараш.

Вирме яхьийта посылка ленинградски института дунен 90 пачхьалкхен Iилма тохкама заведенешта кхуй хьийтача дукхаех цаI яр. Шийр эргIашка ВИР-га кхоач цу мехкашкара шер-шера бIаьш банделореши посылкаш. ХIанз укх сахьате института гулъяь я 250 эзар совгIа дунен флора образецаш. Хозахета алац цунах дерригдунен баьцовгIай банк.

Коллекцеш хадданза тIаетталуш латт. Дукхьал дIадахача шера сийай ВИР-а экспедиционни отрядашта планета тайп-тайпарча меIинташкара культурний эрий тIа дувлача цар тайпаехчен баьцовгIай 10 эзар совгIа образецаш. Коллекци хьалдацара института опытни станцешка дIаюв тайп-тайпарча баьцовгIай бIаьш образецаш.

БаьцовгIай закха хьувкъам бола а дикагIа дола а керда сорташ кийчдари уж производствана юкъекхаьяри — ленинградски селекционерий балха кертерча лостамех цаI. Цу баьцовгIай списка тIа кертера моттиг дIалоац кIано, рожа, хьажкIаша, гидуаргаша.

Неонила ЯМПОЛЬСКАЯ,
АПН корреспондент.

Москвана юхе, Тушина яхача моттиге я С. Я. Жукова цIерагIча «Гидропроект» института Iилма-тохкама сектор. Цун балхахоша наьсаготтальни балхаш ду, гидроэлектростанцешта, кемаш лелача сооружениешта, каналашта кхыча гидротехнически объекташта мехка халагIе болхана хиз кхоечаш коммиссеш пайда эцан лаладар чете а лоацаш проектни уттар, тохкамаш ду.

«Гидропроекта» Iилма-тохкама СССР дукхача кертера хиз магистралех коммуникеш пайда эцара схемаш оттайай.

ТIехьарча шерашка атомни электростанцешта проектированни ярдан уж хьалхардаш дувзадешта дукха дешаш къоастадара тIехьа шерра болх болабьб укхаза.

«Гидропроекта» Iилма-тохкама сектор — шийр тайпара йоккхий гидроэлектростанцеш хьалъеш долча хиз, нарадеровадьача шийр энерги лаха хьалуш долча хиз учестнаш эIаниагIьача масштабагIа бIаргагIо йиш йола моделе я. Тахкаихой декхар — сооружений чIоагIала, экономически хьакре, рационально каннолеаь йолаш хилара дукха дешаш къоастадела да.

СССР-е практически йолаш яц сентора балхахоша цхьан тайпара новкъостал ца деш къахкха гидроэнергетически йокха сооруженеш.

СУРТА ТIА: СибарегIарча Томь яхача хи тIа хьалъергйолча Крапивински плотина модела тохкамаш деш ба.

В. ХРИСТОФОРОВА сурт.

ТАСС фотохроника.

ЙИЖАРИЙ-МАШИНИСТАШ

Хьинаре къа а хьегаш, дика толамаш доахаш ба укх шера город Аргунерча № 4 йолча электростанце болхлой. Электроэнерги ялкхарен из дIаяхийтарен шин бетта план толамца кхоачашьяь цар. Оборудоване беча балха технологически режим нийса лелаярах вIаштIехьдаьнийд из.

Къаьстта дика къахьегаш ба укхаза «Знак Почета» яха орден лелаю слесарь Умханов Рамзан, «РСФСР заслуженни энергетик» слесарь Юсупов Абуязид, электрослесараш Дудагов Шаруди, Хамзатханов Владимир, турбинай яьйа машинисташ йижарий КагировгIар Марем, Лизант, Макка. «Грозэнерго» системе вокхий кхаллеахах эгара хьалха машинисташ болаш къахьега болийбеннараш уж ба. Лоайцача хана дика нараерзайир цар турбинай яьйа машинистий ши говзал.

Х. СУРУДЖАНЦ.

Доазол дехьара

Вьетнамски герзашцара нахаш китайски агрессорашна ен йола атакаш чIоагIа юхетташ а моастагIчун бIухой техникаех дукха [illegible] деш а да.

СУРТА ТIА: Хоангиешноин яхача провинцига гIон беча хана вьетнамски герзашцарча нахой бIухоша нараволаваь китайски салте.

АДН—ТАСС телефото.

Социализма мехкашка

ХIАМА ХЬАДАРА ЭНЕРГИ

Караргча шера белгалдоаккхаргда болгарски халкъо социалистически революце 35 шу дизар, шийр къаман цIей — партIатон Ди. 30 шу хьалха доладелар хьо тхоай хьалхара пхе шера план кхоачашъе. НРБ къахьегамхоша анализ ю шоаш хьабенача наькъа, шийр дIахо йодача хана де дезараш белгалдоах. Оптимистически прогнозий бокъоньца йола кIийле я тха халкъо дакъа толамаш. ТIехьабиса мохк хинна Болгари йIаьха йоацача исторически хана хьалхалатта индустриально-аграрни пачхьалкхе а хинна дIаэттай. Массови информаце средствашка терамтIиозаш вIаши нийсду хьалха хиннарашца хIанз дарашца. Иштта, «Работническо дело» яхача газето дукха ха йоацаш дагадоийтар, 1945 шера 31 январе, нагахьа санна аьшк хуле, Болгари шийна чIоагIгIа эшаш дола лаха хьастамашка лаааш хьаде йиш йолаш я, яхаш ше хоам бьь хилар. Къаман индустре цу хана луш хинна болх дерригга а пхи эзар тонн мара дацар. Тахан мехка арахеца болат кхо миллион тоннага юкегIертад. Республико хьаю хIанзерча ханара машинаш, кемаш, транспортни гIишлонъяи техника, электронни изделеш... Машиннашъеча индустре импорт цун экспорта боараме я.

Караргча шера машиннашъяр дегIаахара юкъерча темпел хьалла а льнна, эгара лаккхагIча темпаца дегIаухаргъя еза-йоккха машиностроени. Чехка хувцалургъя цун чухьара структура, чIоагIгIа лакхлургда комплексни объекташка кхоача дакъа — 18 процент хинна ца Iеш, хIаьта цар экспорт — 32 процент.

Халкъа Болгаре дегIаахар дийла а лаьттад Советски Союзо вошал тIехьа деча гIон кIийлен тIа. Иштта, мехка экспорта юкъе машиностроительни продукце уделни дозал лаккхдеча эгара докхагIа даьха льацад СССР цхьана гIулакхаш а леладеш арахецача специализированни изделеша. Шин пачхьалкхенна юкъе машиностроительни продукцена деча деррига хувцамашто юкъе специализированни продукце поставкаша лоаца даькъа 40 процентал тIехдаьннад. Лер[illegible] 1960 шу тIаккхоачаш цу продукце даькъа 32 процентаген, хIаьта 1965 шу тIаккхоачаш 60 процентаген кхоачаргда аьнна.

Шеко яц, цахаддаш дегIаухаш йола вIаши ю поставкаш алхха машиностроенега яхьача Iац. СССР-ан НРБ-енен юкъера товарообмен 1978 шера 6 миллиард сомая тIехъяргья — 1959 шераца нийсйича 12-за дегIайоагIаргья. Из товарооборот лелаеш хинна традиционни наькъаш — лаьтта, фега, Iаьржача форда тIа, Дунай тIа гIолла хиннараш — кхоачам болаш хилаза. Хьае еааш хилар йоккха транспортни магистраль — хIанз «Ильичёвска Турпалаш», «Севастопола Турпалаш», «Одесса Турпалаш» яха кемаш лелаш йола Варна — Ильичевска оала паромни комплекс.

Экономически вIаши гIодара Совета 30 шу дизар белгалдоаккхача караргча шера, СССР-а а кхыча вошал долча социалистически пачхьалкхенашта а лаьрхIача продукцена къаьстта теркам тIабохийт НРБ. Елхово яхача городерча автомобильни электрооборудоване завода коллективо, масала, зекхар тIайийцад кооперативни поставкаех укх шера «Жегулешта» мийчъе лаьргIа оатхалаш йиллача хаивл цхьа бутти ах бутти хьалха кийчъеь яха, хIаьта Силверча «Динамо» яхача заводон Пловдиверча электроаппаратура заводон — 1979 шера 15 декабрь тIаккхачалехьа. Царех тарра дола декхараш тIайийцад иштта Стара-Загорерча хIама дагакхоабача устройствай завода балхахошех Карлово, Шумена яхача городашкарча машинашъерашех.

1979 шу Болгаре ворхIлагIча пятилетка дилагIа шу да, амма тха мехка кIезига яц, шоай пхе шера планаш кхоачаш а яь, бархIлагIча пятилетка чотах болх беш дукха членаш бола коллективаш. Царна юкъе я Перникерча еза-йоккха машинашъеча комбинатера — Кирилл Иванов керте латта лагирхой комплексни бригада, Русерча «Дувански коприна» яхача комбината ткачиха Гинка Димитрова. Кырджалерча тхьамка фабрика вагь балхахо. Казанлыкерча Димитр Благоева цIерагIча комбината ткачиха Стоянка Ботова... «БархIлагIа пятилетка» яхача клуба членаш бола производственникаш 150 совгIа ба Габровски округе, Благоевградски — 200, Врачански — 200... ХIаьта 1967 шера чотах болх бу Социалистически Къахьегама Турпал йола ткачиха Марина Ковржкова санна болча дикагIбараша юкъе а дикагIбараш нислагIча пятилетнана чубенаб.

Огнян ДИМИТРОВ,
болгарски журналист.

Машари дунен халкъашта юкъера кхерамзлен бахьан

МАШАР ЛОРАБАРАХ ДОЛА ЗАКОН ЛЕЛАШ ДА

1951 шера 12 марта СССР Лаккхехьарча Совето тIаийцача машар лорабарах долча Закона 28 шу дизарца дувзаденнa АПН корреспондента Евгений Смирнова дийхад СССР Лаккхехьарча Совета Къаман Совета Председателегара Виталий Петровича Рубенагара цо кхоссена хаттара шоа доал.

Фу де лаьрхIа тIайийцар, хьона хетачох, СССР Лаккхехьарча Совета депутаташа тIема пропаганда эгга декхаш дола машар лорабарах дола Закон?

— «Шийла тIом» соцабе а машар чIоагIбара гIо де а. Дага лувцаргда вай 1951 шера лаьтта гIулакхаш. 50 миллион саг нийсача шоллагIча дунен тIемо бохабьаь низ юхаметтаоттабаь яьаза яр адамаш. ХIаьта тIалатта бехктохкам кхетабеш бовца цхьайолча пачхьалкхенашта доладеш хиннараш сихбенна бIаьш миллионаш бола нах боаберболча кхоалегIча тIема нийчлуш бар.

Шийна тIалатта машара хьаннехьара бехктохкам кхета а беш, СССР Лаккхехьарча Совето соцам бир: 1. ТIема пропаганда яр, моллагIча формагIа еш из яле а машара гIулакх дохадеш керда тIема кхерам тIаоттабеш дола хIама а, хIаьта цудукха адамлена дукхьалара эгара доккхагIа дола зулам а лоархIаддe. 2. ТIема пропаганда яра бехке бола нах суде а телба, хIаьта эгара доккхагIа дола уголовни зуламаш даьрашта санна судаш а йоала.

Машар лорабарах дола Закон тIаэцарца СССР Лаккхехьарча Совето кхыча йоккхача державай парламенташка дикача гIулакхий масал гойтар. Амма цу державай парламенташа цу хаьд масал хьаллацанзар.

Из дика а дац. Цу тайпара дола тIема пропаганда елга а халкъаш хIаландара тIехьехилга а декхаш дола законаш тIайийдаро пачхьалкхенашта юкъера отношенеш тоа а ергьяр, хIаьта халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладора толаме хьалаш хьа а дергдар.

— СССР Лаккхехьарча Совета практически балха юкъе мел хоалуш да из Закона тIа белгалъяьхача принципашта тешаме хилар?

— Хоаш долчча тайпара, СССР Конституцех, практике мехка арахьарча политикана лостам телаш, тIема а машара а дешаш къестадеш йолча СССР Лаккхехьарча Совета дукхьал машар лорабарах дола Закон тIайийцача йоалаш яцар. Цун тIехьагIарча шерашка цо тIайийцар дунен тIара кхохкам дикка лаьгIбара гIо деш хинна масcехх решени. Къаьстта Советски Союза Коммунистически парте XXIV съездо белгалъяьккха машаре Программа чакхйоаккхаш лаьттача хана.

Хьожаргда вай факташка.

1955 шу. СССР Лаккхехьарча Совето пачхьалкхенашка Европе, Азе, лаьттан шара кхыча районашка тIема кхерам атта хилар дIахойташ а гера сихдаь хьаделга соцадара тIаьхехаш а йола Декларацер тIайийцар.

1960 шу. СССР Лаккхехьарча Совето тIаэц СССР Герзашцара Низаш жIеаигдадарах дола (1.200.000 сага) Закон.

1965 шу. Вьетнамерча США агрессе хьакъехьарча Заявлене тIа СССР Лаккхехьарча Совето хоргцахьа лаьрхIар тIема интервенци, хIаьта ше вьетнамски халкъа гIо де кийча хилар дIа а хайтар.

1972 шу. СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо ратификаци йир ракеташта дукхьаларча оборона доазув оттадарах долча Советски Союзаи ВIашагIкхийттача Штаташтен юкъерча Договора.

1975 шу. СССР Лаккхехьарча Совета Конвенце могайир бактериологически (биологически) токсинни герз кийчделга, хьаделга, Iоадела дехкарахи из дохадь дIадаккхарахи йола СССР правительство мулг яздь Конвенци.

Аз дагадоийтар Лаьттан тIа машар хьаллацара тIаерзаьча, Советски Iаьдала лаккхехьарча органа дунен халкъашта юкъерча анцей алхха доккха доаца дакъа мара дацар. Амма лаккхе дийцар а кхоачам болаш да, шеко йоацаш йола истина дIагойтара: СССР Лаккхехьарча Совето чакхйоаккхаш машар лорабарах долча Закона тIа гуш йолеш машаре цхьана дикара курс. Советски Союза моастагIашца яххача тайпара, тактически лоаут а доацаш, из хьакхиннача хьалхарча деношка денз цо ваши лоархIаш бола Советски пачхьалкхен арахьарча политика чулоацам хилар.

Советски пачхьалкхени цун лаккхехьарча органа Iаьдален концепци къаьстта я. Ерригача пачхьалкхенашца, цу даькъе капиталистически пачхьалкхенашца а машаре дахарi цхьана гIулакхаш леладари, — из вай мехка коммуниз хьалъяра хилама даргдоаца хьал. Дукхьал машара хьалашка мара яхача йиш яц дIагIаахха гIерташ йола пачхьалкхенаш эгара лаккхагIча экономически социальни прогрессага.

— ХIаьта массивни пацифизмага дегацийх-хьогI? вай, советски нах, машар лорабарах долча Закона?

— Цхьанна а тайпара дагац. Дукха нах бала бийзаб вай машарах. Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъяьннач тIехьагIарча юкъага цхьа дийза Iийнадац вай халкъа шийр мукъале, машаре дахара боаьо дIа ца хецара гера бе а делла лата. Граждански тIемен кхыча мехкий интервенцеш шерашка цо доьхадир контрреволюце эскараш, шийр мехкара арахеcсар арара тIабаьхкача моахк дIалаца гIерташ хиннарий бIу. ТIаьь иттлагIа шераш чакхдоалаш майрра соцайир Советски Союзаи Монгольски Халкъа Республиканен духьалара японски военщина провокацеш. ТIехьара а, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема халача къовсамашка йохайир тийшача балхах СССР-ах лета фашистски Германи, цунца дунен тIара дукха а халкъаш доала кIалхара а доахаш.

Вай хIанз а дац дунен тIа лелача гIулакхашта юстара латта дага долаш. Из да адамие термоядерни катастрофана юкъеяхьа гIерташ дола низаш Лаьтта тIа хIанз а долаш хилар бахьан долаш.

Цу низех цаI а хинна дIаэттаб Вьетнама Социалистически Республикана духьала США-на кертелаттараша къайлагIа хьал а лоацаш, эхь дайна агресси йоалаь пекински авантюристаш. Советски правительства Заявлене тIа аьннача тайпара, дукхача шерашка китайски Iаьдалаша ерригача Къулба-Малхбузен Азен къаьстта Вьетнамен гIулакхашта лоаттальча шантажен давленеи политиках хьахина хIама да из агресси.

Шийр Заявлене тIа Советски правительства белгалдаьккхад СССР-ан СРВ-енен юкъерча доттагIлехахи цхьана гIулакхаш леладарахи долча Договорах ше тIайийца декхараш Советски Союзо кхоачашдергхилар. Керте латтарех цаI со а волаш йолча СССР парламентски группо СССР Лаккхехьарча Совета берригача депутатий цIерагIа йизза хьаллоац из Заявлени. ХIаьта из позици вай машара тIехьарча политикага машар лорабарах долча Законага хьежжа а я.

ВСР-а МИД-а ЗАЯВЛЕНИ

ХАНОЙ, 9 марта. (ТАСС). Вьетнама Социалистически Республика кхыча мехкашцарча гIулакхий министерства кхаьло хоам баьб Китая керте латтача гIоазараша Вьетнамера шоай бIухоий арадоахаргда аьнна, дIа а кхайкадаь тIеххьарча дигь дийнахьа Вьетнамски Халкъа духьала дукха керда доккхий зуламаш даьд, аьнна.

Дукхача моттигашка, йоах заявлене тIа, китайски агрессорашна керда траншеяш окопаш яьхай, шоаш дIалаьца позицеш чIоагIъеш ба. Дукха баха нах боьхаш, низагIа хIамаш дIайоахаш, нах баха цIенош доагадеш, тIаьш лелхийташ, нах боабеш доккхий зуламаш [illegible].

Хадданза йоккхий топаш чуотт провинциальни центра Лангшона, уездни центра Мангкае, Куангхинь, Хоангликншон яхача провинцей дукхача районашка. Ожиувайташа боабьаьб дукха нах, цу даьъе СРВ-ра «Акахата» яхача японски газета корреспондент а вуж. 7 марта Лонгшона йистошкара юха тIехьашка боалача хана китайски бIухоша дихийтад Кипьа яха тIий. Къаьстта боккха кхерам болаш хIама да китайски агрессораша Хатуен яхача провинцера кхы а ях цуиит, цу даьъе Лунглан яха общинка а йолаш, дIалуйцар.

Вьетнама халкъо, белгалдоаккх, Вьетнама Социалистически Республика кхыча мехкашцарча гIулакхий министерства хьакхо, хьадда хьадех Iаламате сиха, цхьанхха къамаьл а доацаш деррига китайски бIухой СРВ территоре тIара дIадахар, нах боахагга, гIирсаш дохадела, вьетнамцегIа бола баха нах боабелга соцадар. Китая доал дераша, нагахьа хьалха санне шоай эскараша дIахо а зуламаш дайте, шоай агресси къайлахьерен Вьетнамски халкъа духьала керда тIема авантюраш кийчъяри, бIухой арадоахаргда аьнна, цоаш кхьча заявленех, пайда ца гIерташ уж бале, тIаккха Вьетнама эскари халкъи лаьрхIа да агрессора, шоай даьхе лорайе моастагIчоа духьала шайра тIом бе.

Вьетнама правительствои халкъи, белгалдоах заявлене тIа, чIоагIа телаш да агрессора духьалара вьетнамски халкъа къовсам чIоагIа хьаллоацаш долча дунен халкъаша дIахо йодача хана а Вьетнама Социалистически Республика правительства нийсача наькъагIа лелаю позици хьаллоацарг хиларахи. Китая доал деча гIоазарашкара агресси соцелген Вьетнамера шоай бIухой арадоахийтен хьадехарг хилараки.

(АПН).

КЪАХЬЕГАМЦА ДАЬККХА СИЙ

Озиев Салман ваь 75 шу дизарга

Шовзткъе пхийтта шу даьннад гІалгІай къахьегІа вола поэт Озиев Салман наьна меттала дола говзама йоазош де волавенна. Боккха а чоалхане а никъ баьб йоазонхочо вай къаман литература догІадоалдара, цунна юкъе вай замаи а, заманхочун а бакъдола сурт-сибат гойтара, вай замах тІехьадисача гІулакхашца тІом лоаттабара, уж вайна юкъера цІендаь дІадахара.

Цунна дика тешал деш да Озиев Салмана дукхаьл укх тІехьарча 20 шера яздаь боккхача маьха йола стихотворенеши поэмаши чуйоагІаш дола сборникаш. «Ирэза никъ», «Лоаман лаьчаг», «БІаьсти», «Сийлан наькъаш», «Со теш», «Херкараш», «Сога вахар далакъежа» яха сборникаш... Царех хІарадар поэта яздаьд шийн берригa низ, эрригa говзал тІайоххийташ. Шийн эрригa дега йІовхал дІалуш. Шийн халкъа церах совгІат хулдалар ванна, яздаьд авторо цар тІера хІара дош, хІара мугІ.

Озиев Исмаlалий Салман ваьв 1904 шера 1 февраля Наьсарен районерча Дошлакъий-Юрта. Ала деза, цун да Исмаlал Іарбий дешар а йовзуш а хоаш сег хинна хилар. ХІаьта а цунна чІоагІа лаьнад шийн воІо эрсий дешар а йовзуш а Іомаделга. Из бакъдолаш 1911 шера, Озиев Салмана 7 шу даьнначе хана, цо из деша веххийт Дошлакъий-Юрта эрсий мотт а дешар а Іомаде вьина йиллача школе. Кхаь шера цига дийшачул тІехьагІа кІаьнк Іомавелар яздеш а, деша а, вехара ньисел де а.

1914-ча шерагара 1917-ча шерага кхаччалца Озиев Салмане кхы а дІахо деш лоамнхой берашта лаьраІа йилла хиннача Наьсарен Бурочерча школе. Белггала цига гучабоал цун эрсий дешарцара, классически литературацара боккха безам. Къаьстта цу хана довза а доза Салмана, дезаш а лу Пушкина, Лермонтова, Тургенева, Некрасова, Толстоя, Горьки говзама йоазош.

1918-ча 1919-ча шерашка, шийн замах наха юкъе секкетама дикка хьалхалаттачарех ше хилара терра, Озиев Салман дикка дакъа лоацаш хилар Къилбаседа Кавказе лаьттача граждански тІема юкъе. Масала, топ бе а йолла из дакъа лоацаш хилар гІалгІай къахьегамхоша Наьсар-Керте Деникина эскара дуьхьала бача тІема юкъе, цига хинна човнаш а контузи а хІанз а тІехьа холуш я цунна.

ХІанз а тІехьа дегоалг Озиев Салмана вайнаьха къахьегамхоша Советий Іедал бахьан лоаттабаь къовсам, из бахьан долаш дий-дийнагІа болча къонахаша шоашкара гойта дола турпала гІулакхаш.

Ишттa, цу хана бейзар Озиев Салмана гІалгІай мехка контрреволюцена дуьхьала къахьегамхой гІоттабаь боле Филипп Махарадзе, Зязиков Идрис, Гойгов Іаддал-Хьамид, ишттa дукха кхыбараш. ХІаьта 1920-ча шера эррига Къилбаседа Кавказе Советий Іедал эттачул тІехьагІа а цар тешаме гІонча волаш, цар шийна тІадилла гІулакх тешаме чакхдоаккхаш хул из.

1923 шера дІадолалу гІалгІай школашта хьехархой кийчберо гІулакх. Цига а эггара хьалхарчарца Буро тІа кхаь бетта яккхача курсашка деша воде из. Циггача цунна вовза а вовз, геттара дукха а везалу шийн хьехархо — гІалгІай къаьнагІа вола поэт-просветитель Баков ДордагІа Тамбот. Ала деза, белггала цо боссабир дІамигача сага дег цу наьна меттала долча йоазонцара, говзамеча литературацара безам, цо тІаьхийхар из вайнаьха советски литература дІадолалдара шийн низ а говзал а тахкара.

Цун совгІа, цу курсашка деше вагІача хана Озиев Салмане ишттa вовза а вовз, веза а лу эггара хьалха гІалгІай алфавит а наьна меттала дола йоазув а арадаьккха вола цІихезо Іилмахо а йоазонхо а хинна вола Мальсагов Кураза Заурбик.

1923 шера 17 июне арадаьннача «Сердало» газета тІа мотаха ер Озиев Салмана эттара хьалха яьдь «ГІалгІай боккхийче а кагийча а мохаге» яха статья. 1924 шера 29 октябре арадаьннача газета тІа яр цун «Сердалон» редакцега» яха шоллагІа статья а.

ХІаьта цу хана, шийн ткъо шу даьннача хана, волавенна хиннав Озиев Салман говзаме поэтически йоазош де а. Цунна дола дика тешал де 1924 шера 10 июле арадаьннача «Сердало» газета тІа «Урдуви Тамарейн» яхача поэма автора газета редакце денна хинна жоп.

Озиев Салман 1924 шера дена дика говзаме йоазош деш хиннилга белгалдеш а 1928 шера «На подъеме» яхаш Ростове арадувлаш хиннача журнала тІа Къилбаседа Кавказа пролетарски йоазонхой Ассоциаце правлене председатель хиннача В. П. Ставски лаьъна статья а.

«1924 шера, — яздьдар В. П. Ставски, — Озиев Салмана язъьяр массехк дика лархІа мегаргйоалаш йола стихотворени, цхьабакъда, уж шийна художественни оагІошийна разьяре эсала хеташ, шийх нах белар нзераш, цо уж кепа ца токийташ лелайр 1928-ча шерага кхаччалца».

Кхетаде дезаш да, цІи хезача эрсий йоазонхочо ишттa шийн оагІув хьалхеяро цу зане ядде волавуш мара ца хиннача къонача поэта доккха исскъостал даьлга. Дукхьа цу эрсий воккхача йоазонхочо бІубелийтар Озиев Салмана шийн низах, шийн хьинарах.

Озиев Салман говзаме йоазонаш де дІаволавелар дуццаш кхача белгалденза дергдац цун эггара хьалкара произведенеш керттерча дакъе шоай меттала йоазув а дешар а довцаш баьде бакхача къахьегамхошта шерре никъ бьейллача Сийлахь-Йоккхача Октябрьски революцена зетаь хиннилга. Замано из дІатаь ма-деххара, дешара а, сердалонна а, хьаьналча къахьегама а нех тІахьехаш хиннад Озиев Салмана юкъьендера говзаме йоазош.

Из ишттa хиннилга бакъдеш а цу замах поэта къахьна стихаш цІераш а: «ГІалгІай къами дешарг», «Сомлавала, вхархо», «Ленина дие», «Пионера», «ГІатта, деша гІо», «ХІанз хьаькъал бовдонал котдоалаш доагІа».

Пачхьалкха Іедал лоттачехана гІалгІай къахьегамхой боахаме санна, ишттa дешара а тІехьабисса кийлар белгалденна волча поэто шайна массаккха дІакхайкайора Советий Іедало енна бокъонаш, поэтически меттаца дІахоийтар дешар — из сердало йолга, це дешар — из боадо йолга.

ЧІоагІа дег чу йийшир поэта В. И. Ленина дукхача къаьмий къахьегамхошта пергІато яккхар дуьне лайна халонаш. Цудукъа хІара шийн стихотворене тІа поэт кхайкадеш ва В. И. Ленин баьхьан доаца шийн халкъага кхеччача пергІатон зам ба базилга, хІара хьанало къахьегамаь кердача замн бакъьола воІ хила везилга.

Ишттa, «Сердало» газета тІа кепатеха эггара хьалха араьнначарех яр Озиев Салмана «Ленина дие» яха стихотворени а. Цун кертера чуловцам бар дерригача дуненн къеча — мискача наька гениальни бальчан В. И. Ленина карагІдийна сийдоле гІулакхаш хьостедар. Цун художественни боарамге диллача из стихотворени геттаре массарча говзалца хаьъь хиннеца а, але доагІа, цу произведенеца холуш яр поэма шийн тайпара йола оаз. Цул совгІа, цу тІа гуш дар вай халкъе литературе догІадоаладара даьнна из поэт тІехьагІа о дика веттув бергболаш хилар.

ХІаьта из бакъдолга кхетта гучадаьккхар 1928 шера цун арадаьннача «Урдуви Тамарейн» яхача поэмо. Ала деза, гІалгІай советски литературана юкъе поэмай жанрех яъаь из эггара хьалхара йоккха поэтически произведени хиннилга.

Цу поэма тІа Озиев Салмане аІалла къахетам боацаш гучадоаккх Іадаташ лепадарах кхалнохе доалаш хинна зулам, сий кхайнаду Советий Іедало царна енна пергІато вахаре йоаллара тІом лоаттабеча наьхе. Поэма тІа автора бувц шийн ираза тІехьа, адамий, бокъонашта тІоъре вайнаха мехкароша лоаттабаь къовсам. Кхьиа гІалгІай мехкарашта а ийсса никъ хьехаш автора хьагойтар гІалгІай мехкарех цхьанне — Тамарес шийн кортамукъале лехар, из шийна везача а ше езача а сагага маьре яхар.

Ала деза, Гойгов Іаддал-Хьамида санна, Озиев Салмане а цу поэма тІа айлай кхалсаг лоаларе аккхара идея. ХІаьта шийн керттерча дакъе Гойгова шийн произведенешка Октябрьски революци кхаллаьа кхалнахега хинна хьал дуцц, Озиев гІерт советски замах хилча доьлан кхалсаге сурт-сибат диила.

Лоаман кхаьсиго, поэма тІарча Тамарес а санна, шийн ираз баьхьан долаш къовсам лоаттабе база, цу къовсамо из воттьаргъя. хІана аьлча, чиэ бола Советий Іедал цунга хьье да, йовз поэта.

ТІах аьнна вола, хьаьнцача наьхъа тІера це воалача зІамигача сага шу замагІа дукха де кхувра. Бакъда, хе дІа ма йоде къона поэт кхетаде вола велар ше дІахо а деша дезаш волга. Цудукъа 1929 шера пертта ГІалгІай обкомо хьожаварех из хьалхагІа деша вода цхьан шерарча хьехархой курсашка, цул тІехьагІа йоаккх ГІалгІай педагогически техникум, дешаш хов Къилбаседа Кавказски горски педагогически институте. Из а толамаца чакхйоаккх. Цу хана деназ из боаккх беш хул халкъа образование тайп-тайпарча органашка.

Боккха бе поэта творчески никъ, дукха а цо яздаь произведенеш, цун стихай а поэмай а дешаех дукха де вай дегашка дувцаш. 1934 шера дена СССР йоазонхой Союзе член воли хьоагІа Озиев Салман. Хьакъа санна шийн кхетам лакхбеш хьальг поэта, кхоуш бовгІаеча къонахарна дика хьехамча ва из.

Кхы цхьакха а де белгалдаккха дезаш. 1933 шера дена из ва гІалгІай мотта школай учебникаш арадеце автор. Цо отгадаьча учебникашца гІалгІай мотт Іомабаьб массеи моакало. Цул совгІа, цо дукха къахьийгад, хІанз а хьа эрсий советски а классически а литература произведенеш гІалгІай меттала йоахаш. Из ва Советски Союза Гимн гІалгІай меттала хьакхачарех цаІ. Цо дукха болх баьб общественно-политически, дьна дуьхьалара Іилман произведенеш гІалгІашта дІайовзийтара.

Массе йолча хана педагогически, издательски, Іилман а общественни а болх беш, кхычар произведенеш гІалгІай меттала йоахаш къахьегарца хе кІезига хилар шийн къаьстта дола стихай доккха сборник алкха 1960 шера мара арахеца «ЙаштІехьдаьннадаш» С. Озиева. Цул тІехьагІа бІаьшта цо стихай а поэмай а цхьа иттех сборник араийцад. Цу сборникашта юкъъйнзаьй цо шийн къахьна а керда а поэмаш.

Озиев Салмана 75 шу дизад, царех 55 шу цо дІадаьннад гІалгІай советски поэзи догІайоаларе, шийн халкъ сердалонга дехкарь. Корта хІайбенна бале а, тІах аьнна, массадар довза а, хе а, массанахьа кхача а гІерт из, бІаргавайнарг цІенкха а ергдац из къаьвенна, аьнна. Хетаргахьа, къона волча хана дена къахьегамца, юкъьерча баланца, вахаро дерригача доаккъошца бувзам болаш хинна саг къона латт. Поэта дог хьалха санна вайн заманца деттаду. Хьалха санна вай мехка, дерригача дуненн тІа деттача гІулакхашта хьалхоша ше декхарийла волаш лаьрхІ цо. Массаза санна цун эррига уйла — вай заман сагаца, коммунизм хьалъйочунца я.

Абу МАЛЬСАГОВ.
СССР йоазонхой Союзе член.

Хьамзат ОСМИЕВ.

КЪОНА КЪОАНАЛ

С. И. Озиевга

Борд-бордагІа белалий:
— Къонгой боагІа! — оал
вайх, Салман.—
Ветеранаш боагІа! — оал.
Нийса йоах цар,
Кховаткъе пхийтта
Хьа даьннад шу. ХІаьта
со а —
ТІехьаьхкийна вала воал.
Ткъама гІетта оалхазар мо,
Атта яхадац уж шераш,
Массаз делаш кхадаш.
Мел хиннараш дагалаца,
Ма-хиллара ужаш дувца.

Хьона, сона этта дац
Дог гІоздоаккхаш массагІ
дайнад'
Дог матархьош массагІ
лайнад!
Уж дагардаь саг варгваш.
Бакъда, дуІа бирса дарах,
Бийса нелла баьде ярах
Даьхеп наькъах тиннадап.
Массе хана — парзе воккъа'
Массе хана — вай
халкъаца!
Цул нийсагІа къулба дац'
Йоадаш санна цІена
иллеш.
Халкъа тоамбеш дека
иллеш.
Сайна хе-ян делалах.
Хьогвеннача шийла
лий мо.
Наха эшаш яздаь иллеш
Хьа а са а хІезга дац.
Массе даькъе воаш
даьрашка
Юхаьлож вай.
Вай даьрашка
«Ер из ма-даьдалар»,
аьнна
Юхаденнакха тІьакхе дац!
Е хІанга а е доккха а,
Цхьаккха дац!
Вайча, Салман,
Цул дезагІа кхы фу
хургда.
Хьо вахаьа, сона-м хаь.
Хьоца, соца яхаргйола.
Дахо керда иллергдола
Вай иллешта низ тергболаш
Къонал гІаькъа цунна я.
Салман, къоанал бе-бе,
ма-йий.
Вайвр къона къоанал я.

НАЬХА САМУКЪАДОАХАРАШ

Тхоай агитбригадеца «Ингушский» совхоза шурий-товарни ферме тхо кхаьчача сайрейна доахан детта кийчдуш бар доярхаш. Эттара хьалха тха бІарг тІаэттар хьаьш цІендеш йоалаача, дІадахача шера эттара докхагІа толамаш даьчача доярхка Коригова Бапетена. План 1750 килограмм, тІайца социалистически декхараш 3200 килограмм йолаш, хІара беттача Іаттагара цо яьккхаяр 3850 килограмм шура. Ферме меттел, районе а дикагІа дола хьоатамаш да уж. Цунна таьна йоацаш шийн доахана хьожаш йоаллар Баьате йоІ — Наташа. Цун группе ба 16 етт. Къонача йоІа атта дац уж-ма доахан леладе. Цхьабакъда, лакха говзал, йоккха опыт йолча нанас ца хоьр дІайомадеш, халонех кхерасийна тІехьайшка ярійоацаш хьалхелерах, Наташана цхьаь-цхьа дагадехадаш из болх хуьца.

— Бокхьалдер аьлча-м, йоах Наташас. — цхьанкха хало балха юкъе нийслуш ца хилча, деррига а атта хилча-м балхаца бІалла безам а хургбоацар са. Бакъда, халонаш тайп-тайпара хул. Цхьакха ца мегаргдац балха новкъарло еш дола кхоачамбоацараш, хІаьта халонаш-м доаш хила веза волларгІа къахьегамхо.

— Массадолча боахамашка санна тха коллективе а ба хьалхе делаеш, районе а бовлаш бола доярхаш, — йоах ферма заведующи Ажигов Іумарий Хьасана. — Уж ба Коригова Бапати, Евлоева Либихан, Медова Зайнап, Карнева Іайшет. Шоай планашт декхараш кхоачашдаь ца Іеш, тІехьабусараша ноккъостал деш, царна ца хоьр дІайомадеш хиэарца а белгалбаьнаб уж. Цхьабакъда, ферма районе дикагІчарех яц тха тахан. Из гІулакх доаза а довзаш, тхо дага да тхоай ферма хьалхалаттаралта юкъейига. Из де тхоашта карагІдаргдa аьнна а хет тхона.

Цу гІулакха эша таронаши резерваши йолаш я ферме. Из хьахьокх коллективана юкъе аьеннача социалистически яхьо, хІара доярхо тІанйцача декхараша. Из гІулакх дика гучадоал бюллетенага хьеначо а. Февраль беттa хІара Іаттагара йоккха шура дикка тІакхийттад.

Хьесанаца къамаьл деш тхо латтача юкъа дийтта доьлар доахан. Шоай цІеча уголоке гулбелар доярхаш. Концерт дІадоладалалехьа «Дуне хал кхашта юкъерча хьалех» беседа йир «Октябрь» ДК директора Кравченко Франц Павловича. Хьайбаш делладерна шийга даьча хаттарашта дизза жоп а делар цо. Цуз тІехьагІа агитбригадо дІадоладир шийн концерт. Ладувгlаш хиначарна чІоагlа езаелир «Сайг» яхача вокально-инструментальни ансамбла программа.

З. СОЛТУКИЕВА.

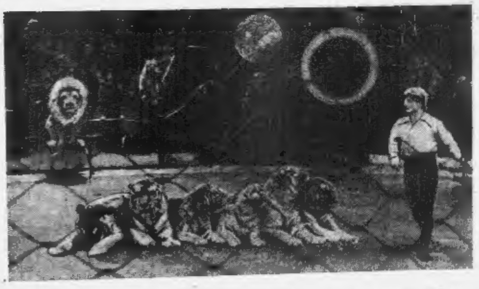

Цирка премьера

САГИ ОАКХАРИЙИ

Бера а воккхачоа а чІоагІа салоІам бу цирка искусства. Из-м тамаш а яц. ХІана аьлча, цирка артисташа цІи сахьат хиллал ха йоаннхийт найга теркам лаьгІ да болийташ, сага делал, низ, майрал гойтача номерашка хьежийташ, сакъердамеча бегашца вай самукъа доахаш. Грозне цирк чудола цІа хьалдаь даьннача дийнахьа денз цу тайпара тоам васт-васта хул вай республике бахача наха.

Иштта хІанз а, хІара дийнахьа тІаьнк аьнна хьалдизв хул цирк. Укхаза гойташ я йоккха керда программа. Шеко йоацаш цунна юкъе керттера моттиг дІалоац РСФСР заслуженни артист волча Запашный Вальтера кийчъаьча оакхарий аттракционо. Из башха-дика артист вай республике дукхьашха мара вевзаш вац цу говзалах лаьца дукха хеза да вай.

Таханарча дийнахьа геттара хала да дукха хІа-хьа лела, фухха хІама телевиденe гаргамкувлаш дола вай цецдаха. Цхьабакъда, В. Запашнеа из карагІдоал. КарагІемача цисха кІоригашна санна ше яхар дайт цо ломашка, цІокъашна, акхача цискашна, цІокъа-ломацке. Хови ма-дий, белгалдаьхча цу оакхарех моллагІдолчоа а дрессура яр геттара хала гІулакх долга. ХІаьта из дарах совгІа, В. Запашне уж дерригa оакхарий цхьана вІашагІтехад, хІаранега цо кхар а дайташ.

Къаьстта ала догІа, хІата из геттара боккха лоархІам болаш а да артиста карагІдаьнначун боарам къоастабара, аттракционе дола хІара аькха дрессироашка ловчча хана цхьаннахьа солист, хІаьта воккхазахьа партнер хила Іомадаь долга. АргІаргІа гІозара юкъе гІолла чанхлелх ломаш, цІокъаш, цу юкъа ха тІа эттача санна дагІа цІокъаш, акха цискаш. Берашта къаьстта сакъердам боалох цхьа геттара доккха циска санна тІаьнаш тІа а этта арене гІолла лелача цІокъо. ХІаьта цирке мара кхы мичахьа гургда говза говрбьери а хиина коача ди хахка хови дола лом. В. Запашне аттракционе цу тайпара тамашие хІама а да.

Иштта белгалдаккха деза, аттракционе вІашагІтеха оакхарий укхаьри, бирса, цхьанкха дрессурана дІайоаккхалургйоаца оакхарий оамаладш йоахкаш а долга. Цхьаьца кеп уиттаеш, из къайлаккхаьа гІертац дрессироащик. Ше леладер фуд а хови, бирсача оакхараща къувса аравальна, шийн хьаькалца, шийн деналца, шийн дар оттийта хови вола саг ва из. Цудукхьа бІаргагІацхьам тоххал мара йоацача юкъе а цу шийн тайнара болча саги оакхараштех юкъерча къовсама тІера бІарг боаккхалаш.

Кердача программе кхы а тоахал дукха я белгальъяха мегаргйола номераш. Эггара хьалха царех я Къилбаседа-ХІирий АССР заслуженни артистех Дзуцевгlар Иринаи Аликахи латташ йола акробатически дуэт. Технически даькъе геттара чоалхане, къамаи искусства элементаш юкъе йолаш, лирични я цар номер. Теркам тІаозаш я гимнастий Чайниковгlар Тамарей Валерей, В. Цапини керте латтача эквилибристий говзал. Программа хьаьст - къаьстача доакъошта юкъе пийслу хи нахага сагот ца дайташ, хоза бегаш беш дІакхухь клоунаш Питаль Ярославей Лупандин Александрей.

ЦІаккха къалургдоацача цирковни искусства цІейна юкъе дакъа лаьцача санна хетийт кердача программага хьажаро.

С. ПАРЧИЕВ,

СУРТАШ ТІА: В. Запашный оакхараша юкъе; гимнастий [redacted].
Н. КОВИАШВИЛЕ сурташ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 МАРТ

I ПРОГРАММА

9.00 — «Хаъ».
9.40 — Іуйранара гимнастика.
9.05 — Мультфильмий программа.
9.45 — «Киноимьяьфара клуб», кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Лоралдаш уІерагІа». Кинопрограмма.
15.35 — Телевизионни журнал.
16.20 — «Спор-клуб» яха передача.
17.20 — «Хадаьа кхолламт».
18.05 — Эрий аьлха лаьттаи карадерадаь 25 шу дизарга лелаьь передача.
18.20 — «ДІара сурта тІа—мала».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — Илли оал «Яла» яхача вокально-инструментальни ансамбло.
19.20 — «Нейтронни бомба: оборан болаш ба». Передача дІакху Центральни телевидене Ерамсоьзия радиое политически обозревателя А. Потапова.
19.50 — «Дезала альбом» яхача телевизионни художественни фильма премьера.
21.00 — «Хаъ».
21.25 — «Искусства гонзанчаш». Передача чакхъьачал — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10, 15.45 — «Шахматни школа».
9.00, 9.40 — Музыка. 5-гІа класс.
9.10 — Хьа ленински библиотека. «Демократически революцеи социалдемократе ши тактика».
10.10 — Французий мотт. 15-гІа передача.
10.40; 11.45 — Физика. 8-гІа класс.
11.05 — «Суртаи тІадоза книжка». Іилма-популярни фильм.
11.15 — А. Блок. «Шийтта» яха поэма.
12.10 — Студенташта - заочникашта. Лаккхера математика. 3-гІа курс.
13.25 — Философи. Материальни производства — общество вахара а дегІаеша а лард я.
11.15 — Вузашка деша баха кийчлучарна. Математика. Тригонометрически уравнении.
14.45 — Эзрап — лира. «Алкоголизмана дарба дар».
15.15 — Ширача Руси искусство.
16.15 — Драматурги а театр а. А. П. Чехов «Дяди Ваня» яха произведени.
17.00 — Передачай программа.
17.05 — Мультфильмий программа.
17.25 — Дунен хаддьаша юкъера обозрени (гІалгІай меттала).
17.30 — Депутатски гІулакхаш (нохчий меттала).
18.00 — «Нохч - ГІалгІайче гІалла». Информационни выпуск (эрсийн, гІалгІай меттала).
18.20 — Искусства дунеи чу. «Поэта Ш. Рашидова дешаш дІаза иллеш» (нохчий меттала).
19.00 — Хоккей. Йола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — СК «Салават Юлаев» (Уфа). В. И. Ленина цІерагІча Централни сийдола спорта Двореца трансляци. Перерывах «Бийса даьккъала хийла шуи, бераш!» яха передача.
21.00 — Г. Вольф. «Итальянски каприччо».
21.40 — Художественни фильм.

14 МАРТ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Хаъ».
8.10 — Іуйранара гимнастика.
8.35 — Илли оал «Яла» яхача вокально-инструментальни ансамбло.
9.25 — «Дезала альбом». Телевизионни художественни фильм. Пиетедаьлча—кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Хьа къахьегам — хьа захалаеа». Кинопрограмма.
15.55 — Уральски политехнически института камерни оркестра концерт. Свердловскера передача.
16.25 — Коммуниста сурт-сибат советски литературе.
17.15 — «Шоаш дола моттиг дьахолхийта, хурмакий!».
17.45 — «Іаная вахар».
18.30 — «Стихаш — бераша».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Целина — са кхел» яхача телевизионни художественни фильма премьера.
20.00 — Фигурни хьехаме когродактаи хахкара йола дунен чемпионат. Лоацца программа. Венера передача (Австри).
21.30 — «Хаъ».
21.35 — Документальни экран. Передача чакхььача — «Тахан дунен тІа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.10 — «Шоаша, дай-воашей!».
8.40; 8.40 — Физика. 9-гІа класс.
9.10 — В. Маяковски «Владимир Ильич Ленин» яха поэма.
10.10 — Немецки мотт. 23-гІа передача.
10.40, 11.40 — История. 7-гІа класс.
11.10 — ПТУ дешархошта. Эрсий мотт.
12.10 — Студенташта - заочникашта. Инженерни графика. 1 курс.
13.25 — Политически экономи. Социалистически производства фактораш. Къахьегама оасарле надаш лакххьалара закон.
14.15 — Музыка деша бала кийчдучарна. Эрсий мотт.
14.45 — «Вай биографи. 1962-гІа шу».
15.45 — Я. Багрицки поэзи.
16.15 — Іилма-популярни кино карна.
17.00 — Передачай программа.
17.05 — Лоацца метраж йолча художественни фильмай сборник.
18.20 — «Нохч-ГІалгІайче гІалла». Информационни программа (эрсийн, нохчийн меттала).
18.40 — «Вахара хьекал» яха фильм.
19.00 — 1970 шера хьуианьюъа маршрутах. «Лаьтта лелавдерий бІаьстинара йовьхе».
19.15 — Киножурнал.
19.25 — Шоаш хетар. «Никитингlар дезале кхетиш балара опытацара».
20.00 — «Бийса даьккъал хийла шуи, бераш!».
20.15 — «ХІара дийнахьара тамашийна хІамаш». Іилма — популярни фильм.
20.30 — Музыкальни киоск.
21.00 — «Литературни лемараш». П. Мериме — «Ильская Венера». ДІаеш РСФСР халкъа артиста В. Ланового.
21.40 — «Адрес доаца воІ». Художественни фильм.

РАДИО

13 МАРТ

6.40 — Гергарча истола (шалька «Шалинский» совхоза хьайбаш леладераши кхаш лелалераши (эрсий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Ашараш (нохчий меттала).
8.25 — Хоамаш.
8.35 — Ашараш (гІалгІай меттала).
8.45 — Дунен хаддьаша юкъера обозрени (нохчий меттала).
9.15 — «Тхога аллу» (нохчий меттала).
9.30 — «Къона заманле». Радиовыпуск (гІалгІай меттала).
10.00 — Программаи хаоттамахи аьлча.
10.01 — Боккхагlчарна берел дьаца. «Дай-ноаной сий». Беседа (гІалгІай меттала).
10.15 — ТІехьабусараши йоалаш бертьа болх. Яьлх хьалиннар (нохчий меттала).
10.30 — «Социалистически яхьа хьалхалаттараштa». Концерт (гІалгІай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

14 МАРТ

7.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Ашараш (нохчий меттала).
8.25 — Хоамаш.
8.35 — АргІанарча политдеита (эрсий меттала).
8.50 — Н. Речменский. «НохчгІалгІай тевнех йола фантази» (нохчий меттала).
9.15 — «Коммунисташа хьалха лелаю». Корреспонденци (гІалгІай меттала).
9.30 — «Микрофонана Грозни гІолла». Радиовыпуск (эрсий меттала).
10.00 — Программаи хаоттамахи аьлца.
10.01 — «Халкъа тІахьожамхой болх беш ба» (гІалгІай меттала).
10.20 — «Вахара хьекал — советски» (гІалгІай меттала).
10.40 — Ашараш (эрсий меттала).
10.45 — «ДикагІа вайна оал тахорех». Надтеречни района хьайбаш лелалдерех йола передача (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

Хаоттам

... республике гІоллеи Грознеи хувцалуш моркхаш а йолаш, йовчан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 5—10, Грозне 7—9 градус. ЙІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моркхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —2+3, дийнахьа +3 +8 градус. Йовхаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкаха секретара — 3-34-38; партийни вахарех культурен отделий — 3-81-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахаша отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-81-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен ...

СФ00078. «Грозненский рабочий» издательстви типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1574.